

JÓKAI MÓR

DEKAMERONJA.

SZÁZ NOVELLA.

ELSŐ KÖTET.

PEST.

KIADJA HECKENAST GUSZITÁV.

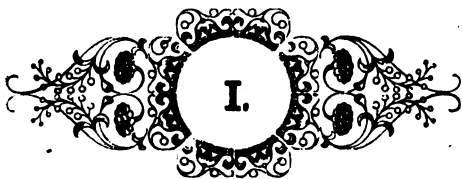
—
MDCCLVIII.

Pest, 1858. Nyomatott Landerer és Heckenastnál.

SZÁZ NOVELLA

IRTA

JÓKAI MÓR.

SZÁZSZORSZÉPEK.

Olyan vagyok, mint a lidércz. — Szeretek temetők közelében járni, éjszakai tájakat félhomályban derengetni, elkésett embereket ijeszgetni. —

Íróasztalomon áll egy koponya, a miről azt állítják, hogy Karadzim khán feje volt valaha, a ki Esztergom alatt esett el; előre álló fogai, nagy kiülő pofacsontja, hátranyomott homloka, behajló halántékcsonthajlái s erős tarkója bizonyossá teszik mongol eredetét; minden csonthajlaka magán viseli a legeredetibb tősgyökeres mongol jelleget, hanem az a lyuk feje lágyán, az magyar : ezt magyar buzogány hagyta ottan.

Valamikor Esztergom alatt pinczeásás al-

kalmával hányták ki ezt a koponyát, bizonyosan arany, ezüst boglárok is voltak mellette, azoknak elég jó gazdájuk akadt, a koponya ki tudja hanyadik kézből került hozzám? Hasonló asztali ékszeren hamar túladnak az emberek.

Esténkint el-elbámulunk egymásra; Karadzim khán épen olyan mozdulatlanul tud rám nézni, mint én ő rá, s egyikünk sem retteg a másiktól.

Karadzim khán igen csendes, békességes ember, látogató jegyeket tartogat szájában, nyomtatékuul szolgál levélhalmazoknak, s nem haragszik rám, akármit gondolok föléle.

Néha, mikor úgy magunkban vagyunk, el-beszélgetünk egymással. Karadzim khán igen nyájas, leereszkedő férfi; nem gondol rá, hogy ő hajdan százezer harczos ura volt, s én sem vetem szemére, milyen ellenségünk volt akkor. Mellette az asztali óra nyargal perczosztó futással, más oldalán öblös tengercsiga zúg minden ok nélkül; fölötte gyertyák lángjai égnek, lassan emésztődve, előtte fehér papiromon fekete betűk futnak egymásután: beszélő halottak; rejtélyes élő lények: Karadzim khán bámulni látszik őket, s magában töprenkedik fölötte, hogy az életet még sem lehet kiölni a földről.

Pedig ez előtt hatszáz évvel be nagy munkájok volt azoknak, a kik csendet és hallgatást akartak csinálni ide lenn.

Karadzim khán — ha nem bánod, — mondjuk el, mit tettél te ezelőtt hatszáz esztendővel?

* * *

Az ezerkétszázas esztendőkben volt egy gyönyörű városa Magyarországnak : Budánál erősebb, Váradnál gazdagabb, Pozsonynál előkelőbb : — Esztergom a neve.

Egészen más Esztergom, mint a mostani ; nagyságra is négyszer akkora, hát még fényre és gazdagságra ; ott voltak a főurak legpompásabb nyári lakai, s a Déda csatorna, a miben most felgyürközött pórasszonyok áztatják a nehéz illatu kendercsomagokat, akkor három helyen is át volt hidalva, a mint a széles párkányos kőfal átszelt rajta, mely a királyi kerteket csatolta a városhoz.

A hegytetőn állt a tágas erős vár, szertelen bástyaival, mikből felvonó hidakon keresztül lehetett kijönni ; benn a várban István vértanú ódon temploma, magas fekete falával ; a hova ha búcsújáratkor megindult az Istent szolgáló díszmenet, vége hossza nem volt a pompás

zászlóknak; a pánczélos keresztvitézek, kik levett főveggel, lovon ülve, csodálatos palástokban kísérték a főpapok baldachinjait, és az ország főurai, fényes banderiumaikkal, a gazdag czéhek; a burgundi kézművesek, lombard és francia kereskedők, saját nemzeti viseleteikben, fényesen öltözött asszonynepeikkel: — mikor a vár egyik kapuján bementek, a másikon kijöttek, végit nem lehetett várni a pompásnál pompásabb csoportozatoknak.

Mert hogy akkor három negyedrészen idegenek lakták Esztergomot. A keleti kereskedés Görögországon át a Dunán vette végig útját s legfontosabb telepe volt Esztergom. Télire ide huzódtak a kereskedő-hajók, minden nemzet lobogóit ott lehet látni a sziget közti Duna szakadékban, a part hosszában álltak a roppant lerakodó helyek, örökké élénk tömegektől körülvéve.

A jövevény akármelyik kapuján lépett be a városnak, jártas kalauzra volt szüksége, hogy el ne tévedjen az utcák tömkelegében, a minthogy holmi vidéki emberek, kik elbámultak a sajátszerűen épített házak alakjain, a boltok gazdag kirakatain, a tarka-barka lebernyeges viseleten, németek feszes lábain,

olaszok tollas fővegén, a különféle templomokon, gyakran egész nap sem tudtak onnan kiigazodni, kivált ha nem is sejtettek ahhoz a nyelvhez, mely épen a bekószált utczában ott-honos volt : itt belga, amott görög, a másik piaczon már olasz, a tulsó negyedben francia; szinte belekábult a feje, a ki helyre akart közöttük igazodni.

Minden nemzetségnek külön város negyede volt. Azok között legfényesebb volt az olaszoké és görögöké. Mint hajdan Róma és Byzancz, úgy Esztergomban a római és byzanczi nép vetekedett egymással azon, melyiknek vannak márvánnyal czifrábbra szegélyezett házai? ékebb vasrácsok ajtaján? himesebb szőnyegek háztetőin? rettentőbb sárkányok és vizicsodák csatornáin, mik onnan a vizet okádják? kinek a felesége hord nehezebb aranylánczot és kő-söntyüt? kinek telik csengős öszvéren, kinek gyaloghintóban a járás? volt közöttük olyan gazdag kényes kereskedő is, a ki soha az utca kövére le nem lépett, hanem ha templomba kellett mennie feleségestül, a hová nem illet magát hintóban vitetni, bársony vánkosoakat rakatott lábai elé az utcán, azokon lépdelt végig a templom ajtóig.

Jó dolguk is volt az atyafiaknak itten. Bölcs fejedelmeink ellátták őket annyi szabadalommal, hogy sokkal többre tarthatták magukat, mint egy nemes ember; a maguk országában sem lehettek volna jobban otthon. Az ország nemessége itt költötte pénzét; kaphatott is érte mindent, a mit csak külső ország előteremt, olyan levantei selymet tudom nem mértek akkor sehol rőffel, mint Esztergomban a görög piacon, sem annyi igazgyöngyöt egy rakáson nem lehetett látni, mint a lombard-utca mind a két oldalán rostély alá rakva.

De nem csak drága kelmét, igazgyöngyöt lehetett találni Esztergomban; van annál még mind becsesebb portéka is, a mitől az előtt is, azóta is sok jó nagy úr lett koldussá. Ármányos portéka; a mit megvenni veszedelmes, ingyen kapni még veszedelmesebb; elveszteni nagyon könnyű. — A közéletben szép asszonyoknak hiják.

Az esztergomi szép asszonyok országszerte híresek voltak.

Ha az ember végig ment az utcán, azt sem tudta hova nézzen? minden ablak rácsa mögül; minden nyitott boltajtóból új meg új meglepő szépség ragadta meg szívét, itt egy

szöke, ott egy barna; ez tüzszemű, amaz szelíd, ábrándozó; ez halavány, amaz csattanó piros; ez még bimbó, amaz már kifejlett rózsa; annyi különféle nemzet különfajú szépsége nem csoda ha nagyurainkat oly erővel vonzá Esztergom falai közé, hogy némelyik egyebet sem hozott onnan vissza a kardjánál.

Nem is hítták az esztergomi hölgyeket másképen, mint az „esztergomi százsorszépek.“

Ez a cím azonban csak a külvárosok delnőit illeté, mert a várban, meg a királyi negyedben jobbára ősrégi családok laktak, vagy újabb nemes indigenák, a kiknél még meg volt az a hagyományos szokás, hogy a lyánka ártatlanságát s a feleség erényét a férfiak nagyrabecsülik; ezért azokról keveset lehetett beszélni. Az olyan asszony, ki férjéhez hű, csak „egyszer-szép“ nem „százsorszép.“ Azután meg a nemes urak nem is értik ilyen dologban a tréfát. László király kegyetlen törvénye értelmét akármelyik hajlandó volt a gonosz alkalom esetén végrehajtani; a csábító, és elcsábított kardhegyénél csókolózott.

Ah de odalenn egészen más világ volt. A jámbor kereskedő nép egész nap boltjában ült,

feje tele voltszámokkal, nyereséggel vesztéssel; nem kérdezte, ki mulattatja otthon feleségét? leányait? nem is riaszthatta el házából bőkezű vásárosait; a legokosabb szemet hunyt, s iparkodott kerülni a botrányt, ha pedig akadt olyan balga, a ki leskelődött, no azt azután lóvá is tették mindannyiszor, s annak csufondáros tréfáit minden kocsmában dalolták az akkori énekesek, hegedősök; a mi dicső elődeink.

A mi dicső elődeink, a poéták, akkor nevezetesebb emberek voltak, mint most. Hatalmas főuraink asztalánál, nagy ünnepélyek alatt ők énekelték ékes rhytmusokba fűzve vitézeink hős tetteit, a nagy királyok életét, Szent Lászlóról, Geizáról- hősmondákat, legendákat; a sapszékekben ők mulattaták bordalokkal a torozó közönséget, s vásárok idején kiültek a járt utcák szögleteire, kezükben a hegedővel, ott mindenféle bohó tréfás verseket daloltak; elébb hegedültek hozzá, azután mondták a verset, mely gyakran éles gúny volt a divatozó balszokásokra; balgatag, gyáva férjekre, fényűző asszonyokra, világi hivalkodásra; a hogy egy régi tréfavers mutatja, melynek enyelgő refrainjeül hangzik a hegedős nyirettyűje: „Tanda ridarididom!“ A poéta soha sem fogyott

ki a thémából, minden előtte elmenő új tárgy volt neki, a kit megénekelt; a bámész paraszt, a kevély potrohos polgár: a hasított kabátu olasz, a veszekedő kofa, a szenteskedő zarándok, sőt maguk a főurak is, s a censura nem törült költeményeiből. Későbbi időkben azonban, hogy a hegedősök nagyon alkalmatlanok kezdtek lenni s mindig nagyobb befolyást nyertek a népre; üldözöbe vették őket, a hol kapták, megégették irott verseiket, eltörték hegedűiket; nem engedve meg másoknak az utczaszegleten s vásároki idejéni éneklést, mint a kik bénák, nyomorékok, hogy nem dolgozhatnak; azoknak is csak szent éneket hegedű szó mellett; így szállt le ez a mesterség hajdani fényfokáról; most már csak itt amott egy-egy koldus, az is nagy ritkán, ember csodájára, jár faluról falura, hegedülve s énekelve keserves melodiákat, és senki sem gondol rá, hogy ez a magyar Helicon őseinek maradványa; a mai finomult világ költői előfizetési ivekkel hegedülik az ő verseiket a vásárra járó közönségbe.

Akkor tehát nagy divatjuk volt a hegedősöknek.

Az ő dalaikból leginkább meglehetett

tudni; miféle szellem jár most az országban? Egyszer a nemesség magasztalásával voltak tele, mikor illendő volt az arany bulláról beszélni. Mellette következtek mingyárt a csipős gúnydalok az izmaelitákra, kik a kiváltságos urak prémjéből kitépték a szőrt. Jó tárgy volt enyelgésre azután, hogy a főuraknak nem szabad a király előtt leülni többé, a parasztnak megírásban lehet csak vele beszélni; de annyi tárgyat dalra még sem szolgáltatott semmi, mint az esztergomi százszorszépek: azok között Berta asszony, burgundi aranymives felesége, maga száz között is legszebb.

Berta asszony végett sok jó arany forint nyomta a jó hegedősök markát, szinte sok jó kerésetlen bot a hátukat, miket szerencsés és szerencsétlen szerelmesek osztogattak szokásos bőkezűséggel. Jól megértve, hogy az aranyakat a boldog szeretők, a botokat a rászédettek.

Berta asszony csodálatos szépség volt abban az időben s nagyon is tudta szépsége értékét. Akárhányszor kiment az utcára, mindig volt rajta valami új csodálni való. Egyszer úgy jött elő, hogy minden öltözet csupa merő arany volt rajta; ruhája kelméi vékony aranyszálak-

ból szöve, minden tiszta arany rajta egész a papucsá órára levőcsengetyűig. Ember szeme elveszett szépségén.

Másszor meg minden ékszer nélkül jelent meg a király-kertben, nem volt rajta semmi arany, csupán csak az arany haja; az le volt eresztve hosszan, rengő fodrokba idomítva s úgy takarta be fehér öltözetét egész a sarkáig, köröskörül elomolva szépen, mint egy tündér lyányon. Ekkor aztán az ember lelke is elveszett rajta.

Hajh sok kárt is tett ezzel az arany hajával a magyar fiatalságban; az egyik Héderváry ifju egész örökségét adta érte, hogy egy szálát kapjon ebből a drága aranyból, úgy ment el a szent földre keresztes vitéznek; ott el is esett bujában. A hegedősök énekeltek sokáig az egy szál aranyhajról, melylyel egy embert úgy meglehetett kötni, úgy megölni, úgy lerántani a sírba.

Egyszer azonban jött az idő, hogy a hegedősök lantjain egyszerre elhallgatott a víg dal. A tréfa, az enyelgés pengő hangjai elnémultak egy rettentő szózat előtt.

„Jön a tatár.“

Soha nem álmódott, de sokszor megérde-

melt veszély közelget sebesen, mint a zivatrhozta felhő, az országra. Önző, hitvány népek akkor vígadtak legjobban, saracén, ismaelita akkor nyúzott legmohóbban; de a költő elhallgatott; a béka a tóban akkor kuruttyol, az énekes madár a ligetben akkor hallgat el, mikor zivatart érez.

Ezek akkor jöttek szóhoz ismét, mikor Ugrin érsek zászlósa megindultak hadat toborzani a közelgő ellenségre; az árva hegedősök ott jártak a zászló mellett, s harczy indulókat, buzdító dalokat énekeltek a nép előtt, úgy lelkesíték azt a fegyverfogásra.

A tatár azonban hamarább jött, mint sem várták. Hevenyében, ki hogy tudott tilt lóra, fogta a kardot, sietett a királyi seregekhez csatlakozni; a mik nagy elszántan közeledtek véres ellenségük élé. Esztergomból mind el-sietett a sok ifju levezte; a szép ifju daliák ott hagyták búslakodni százszorszépeiket, szerelmes alkudozások, gyöngéd viszonyok mind félbe szakadtak egyszerre. Berta asszony azon a napon, melyen az érsekkel együtt a nemesség bandériumai eltávoztak Esztergombul, talpig gyászruhában jelent meg az utcán; a százszorszépek mind gyászruhát vevének fel; a miért

a hegedősök keserű gúnynyal éneklék róluk, hogy a szép asszonyok előre fölvevék a gyászt, őrizzen bennünket Isten, hogy arra okuk ne legyen.

Pedig nem őrzött meg bennünket attól Isten.

Jött a rosz hir, halálra üzött emberek lábain, sebesen : hogy elveszett a nemzet virága Sajónál; vége, vége az országnak, nyíllal össze-lőtték, karddal leapriták a deli magyar ifjakat, fut a király, sír az ország, senki sem segíthet rajtunk.

Volt nagy sírás Esztergomban ; annyi szép fiatal ember úgy eltűdött hullani oktalan nyil-veszszők miatt; paripák megtaposták drága testeiket; szép fodros hajfürteik belekeverődtek a véres porba ; nem is jönnek vissza, király kertjében játszani; szép hölgyekért tornát vivni, selymet, igaz gyöngyöt venni. — Hanem jön helyettük iszonyu kegyetlen ellenség, rút arcza, vérszomju lelke, átkozott még a beszéde is ; a borzalmat, mely előtte jár, eléggé megmondja az a szó, mely az egész országon szétterjed : „ez ellenség nem ember, hanem kutyafejű vad!“ Kutyafejű fenevadak jönnek az embereket kiírtani. Más világ lesz. A Góg és Mágóg hada elszabadult.

A környékből futva jötek Esztergom erős falai közé a menekvők; nem vídám mulató ifjak, hanem komoly családapák, kiknél drága kincs az asszony, kikért vérüket ontják, ha hü, vérit ontják, ha hütelen. Naponkint új menekvő csapat jött a város kapui alá, új idegen arcok, némelyik csak hírét hallotta a tatárnak, más csak messziről látta, harmadik beszélt is vele; egy-egy véres kérdéscsapás mutatta, hogy mit beszéltek. A város lassankint megszorodott szomorú néppel. A futók közül egyik elveszté minden vagyonát, égve hagyta faluját háta mögött, másiknak rokonai hullottak el a csatamezőn, harmadik a vész közepéből egyedül menekült, látta gyermekeitleöletni, hallotta felesége halálsikoltását; — és mind mind valamennyi elveszté hazáját; azt sirathatta reggeltől napestig.

A hegedősök az utcaszögleteken siralma nótákat húztak most, s nem volt az a kincs, a miért egy tréfás dalt elpengettek volna. Gyász volt most a nemzeti szózat.

Bojóti Simon, a spanyol, volt ez időben a várparancsnok. A bátor férfi nem veszté el szivét a közrémületben. Hirtelen új sánczokat hányatott a város körül, a fegyveres férfiakat csapatokba rendezé s éjjel nappal őrizteté velük

a falakat. Eleséget szerzett be évekre s süttetett fűzetett az egész városban a harcosok számára; ha a férfiak fegyverben állanak, a nők se pihenjenek, varrjanak, mossanak a vitézekre.

Terhes munka volt ez a százsorszépek gyöngye kezeinek: duzzogtak is eleget Simon, vezér ellen; ki elrontatta a királyi mulató kert, sánczokat hányatva rajta s éjjel nappal fegyverben tartá a férfi lakosságot; alig lehetett az utczán egy jóra-való arcot látni, mind olyan pánczélosan, vértesen jártak keltek az emberek, semmi kedvük sem volt az enyelgésre.

Azután még jobban elkomorodott a világ; eleinte az volt a rémület, hogy minden nap új meg új menekvő csoportok hoztak új rémhírt a városba; később nem jött aztán senki, semmi hirmondó a Duna Tisza közti tájról, sem a felvidékről; borzalmas csend és nyugalom állt be messze földön, a ki futhatott elfutott, a többi leölte a tatár; sohajtás sem jött onnan többé. Csak néha vetődött ama tájakról Esztergomba egy-egy soha nem látott idegen madár, valami hullá keselyű, mely csapatonkint jött Ázsiából a dúló mongol csordákkal. Az ott

leült a torony tetejére s nagyokat kiáltott onnan alá, mintha loszús volna érte, hogy még itt élnek, s lomha repüléssel szállt ismét vissza a merrül jött, szövetségeseihez.

Ismét később lett az idő; őszre járt már: midőn Párkány felül megjelent a Dunaparton Batu khán serege.

A várhegyről napok óta lelete látni előre nappal a füstöt, éjjel a fényt, a mit felgyújtott erdők, pusztán maradt falvak támasztottak a láthatáron s egyszerre megjelent a tatár.

A széles Duna elválasztá őket a magyaroktól, kik az innenső parton állva néztek szemközt vérengző ellenségeikkel. Különös lehetett azt nézni, hogy itt vannak előttünk, a kik népünkben egy milliót már leöltek, minket is leölnének, ha ez a békeszerető folyam nem állna itt közöttünk.

A tatárok szüntelen azon voltak, hogy félelemmel töltsék el a túlnan álló magyarok szíveit; egyszer óriás bábokat öltöztettek fel, hosszú dárdákat ádtek kezeikbe, felkötözték őket ló hátára, úgy járatták a túlparton, a magyar nép rémülve nézte ez iszonyu alakokat, mik kétszer akkorák, mint más ember; majd pedig hatalmas gépeiket hozatták elő, miknek kere-

kes rugói szárnyas kópjakat lövöldöztek a széles Dunavizén keresztül s mázsányi köveket hajigáltak a Duna közepébe, hogy a hullám messze felcsapott utánuk. Vagy ismét ezernyi levágott emberfőt bocsátottak el a Garan torolatánál, s úgy úsztak azok csendesen, hosszú sorban a túlparton álló magyarok előtt végig.

A réműlet napról napra nagyobbodott; még most közöttünk a Duna, még nem férnek hozzánk a gyilkos hadak nyilvesszői, még nem ütik falainkat messzelövő catapultái, még nem nyeritnek méneik embervér után; de jön a tél, mely hidat von a folyamokra, ki véd meg bennünket akkor?

És jött a tél, széles jégtáblák kezdtek végig huzódni a vizen, mindig sűrűbben, mindig vastagabban; egyszer a szigetek között megállt a jég, áthidalva egyik partot a másikkal.

Lőn nagy újjongatás a tatárok részén, a mint a jég megállt: a magyarok szivében épen úgy fagyott meg a vér; csak Bojóti Simon nem veszté el lelkét akkor is. Rögtön kirendelte egész Esztergom férfiai a part mellé éjszaka, hogy a jeget törjék le végig. Fáradságos munka volt az, feszítő rudakkal a jégtáblákat felhasogatni s hogy újra oda ne fagyjanak, kihuzgálni a partra, reggelre még is

készen voltak vele. A csikorgó nagy hidegben néhány óra alatt ismét új jéglemez fagyott a betört részre egész partmentében, délfelé sűrű hó esett rá, nem lehetett azt megkülönböztetni.

Délután megindult egy raj a tulpartról a tatárok közül, a jégen átkelni. A magyarok engedték őket jönni békével a csalfa hídon keresztül. Mikor a fris fagyásra ért a vérszomju csoport, egyszerre iszonyú roppanással beszakadt a jég alatta, a meglódult hullám egy percz alatt szétaprítá az egész jégmezőt, mely egy helyen megbomolva, keresztül kasul szakadt. A tatárok egy része elmerült a jeges habban, a jégtáblak alá bukva, más részét vitte magával a rögtön megindult jég. Száz még száz egy egy fehér jég-szigetre kapaszkodva, úgy úszott alá csendesen Esztergom falai alatt üvöltve és átkozódva; mikor két sziget így összesetalálkozott, egy harsogó roppanás és egy halálordítás hallatszott, s azután gazdátlan süvegek úsztak a víz színén.

Ezúttal a hullakeselyük szövetségeseik törán lakomáztak.

Hajh, ha mindenki úgy látott volna a védelemhez, mint Esztergom vitéz lakói, egy szomorú nótájával kevesebb volna a magyarnak.

Akárhol akart Batu khán átkelni a Dunán, a jeget a Dunántúli part mentében mindenütt betörve találta; azoknak oda át semmi sem kellett védelmükre egyéb, mint éjjel nappal törni a jeget, a hol megállt, a part mellett.

A tatár nem kelhetett át sehol, a Dunán tuli ország védve volt; egy reggel bámulva látta mindenki, hogy a tatárok felszedik sátorfaikat, elégetik téli gunyhóikat s mindenestül odább kelnek a Dunátul.

A nagy öröm és újjongás közt, hogy végtére eltávoztak, a jámbor földieknek eszükbe jutott maguknak kelni át a jégen, megnézni, nem feledett-e valamit ott a tatár?

És valóban jó zsákmányra letek; egész ökör csordákat hagytak hátra a tatárok. A rokonok ekkor meghagyták jól erősödni a jeget, s mikor megbirta őket, akkor áthajtották a marhákat rajta.

A tatárok pedig az erdőből lestek rájuk, s éjjel visszakerülve, ők is átmentek ott a jégen, a hol a magyarok utat mutattak nekik. Reggelre Esztergom körül volt véve ellenséggel. Nem volt más menekülés többé, mint a kivont kard és buzogány mögött.

A tatárhad nyíllövésnyi távolban állt, kö-

rül a szép város falai előtt; beláthatlan rop-
pant tömegekben; minden férfira Esztergom-
ban ötven ellenség jutott. Most már közelebről
lehető látni marczona arczaikat, ki lehető venni
azt a jégeső kopogáshoz hasonló beszédet,
melylyel egymás közt zajongtak; ott lehető
láttni, mint állítják föl hajító gépeiket, faltörő
hengereiket a város ellen; ezer meg ezer rab-
fogoly görnyedve hurczolta a földes zsákokat,
a rözse kötegeket, mikkel a sánczárkokat, fog-
ják betölteni; tatárok bolgárok jöttek hosszú
hágcsókkal a falak körül fölhágni.

Bojóti Simon látta, hogy a város el van
veszve. Dobszó mellett kihirdetteté az utczá-
kon, hogy minden bátor férfi jelenjen meg a
magyar-téren abban a nagy tanácskozásban,
a mit az Istentől látogatott város népessége
tartand végveszedelmében.

Senki sem maradt honn: gyáva férfi nem
volt Esztergomban. Az egész tér meg telt fér-
fiakkal, és a hány fej, annyi kard és dárda lát-
szott ki a tömegeből.

Bojóti Simon a templom széles lépcsözetén
állt fel a nép előtt, mellette az országurak és
a templomos vitézek. Az érsek nem volt ott,
ő már elesett a harcban; néhány fűpap állt

ott, ki a várban maradt, mellén pánczállal, kezében pallossal.

Simon vezér felemelé a nép előtt a Szüz-Máriás zászlót és monda neki.

— Ime itt az óra, melyben mindnyájan Isten kezében vagyunk. Tetszett az Úrnak ki-mondani ránk végső ítéletét s megnyitni számunkra a koporsókat, hogy nézzünk azokba bátor szívvel. Nem az a kérdés többé, hogy meddig éljünk, hanem hogy mint haljunk meg? Körül fogott bennünket az ellen, kitől világ minden kincse meg nem vált bennünket, kinek nem elég aranyunk, drága ruháink; vérünket szomjazza. Nosza tehát ne kapjon egyebet nálunk, mint vérünket, azt is fizesse meg saját vére árán. Ma betölti árkaikat, reggelre falainkat fogja döntögetni; ma hordja össze mindenki, a mi drágasága van, selyem és bársony kelméi, mikre úgy sem lesz többé szükség. Ez éjjel összeégetünk mindent; ne maradjon rajtunk más, mint a pánczél; kincseinket, a hölgyek ékszerreit elássuk a mély föld alá, senki se tudja meg hová. Legdrágább gyöngyeink, a nők, ne vigyenek magukon kívül más ékszert a várba, hogy az ellenség ne találjon rajtunk semmit. És akkor álljunk ki a fent karddal kezünkben

az utcákra s várjuk be az ellenséget. A többit végezze velünk Isten!

Ez elkeseredett szóra semmi zaj sem hangzott vissza a sokaság részéről; az elhatározás néma volt és egyetértő. Dezsér prépost misét tartott ott a szabad téren, megáldá, megszentelé a híveket s azzal kihozták a templomból a zászlókat; úgy oszlott a férfi sereg buzgón énekelve városnegyedeibe vissza.

Olyan csendesség volt minden háznál, mintha mindegyiknek halottja volna; a férfiak szótlanul kötözék össze legbecsesebb kelméiket, kihordák az utczaszegletekre, ott tüzet vetettek beléjük, s úgy égett minden utcán milliókat érő vagyon szerte. A drága máglyák körül elkeserülten verték a lantot a siró hegedősök, halálra, elszánt véres öldöklésre buzdítva a férfiakat; a szilajdanák utczáról utczára hangzottak.

Nem sokára tüzlángban álltak a hajók is a Dunaparti kikötőben, kelet gazdag terményeivel rakva, a drága fűszer illatot, az égő kenetes hordók szeszét csak úgy hordta szét a szélvész, így tudatva a tatárokkal, hogy Esztergom népe kincseit semmisíti meg előttük.

A nőket mind egy helyre küldék a szent

Márk templom kerítése mögé, honnan a végveszély idején egy fedett folyosón át a várba lehetett vonulni.

Csak háromszáz hölgy hozta el ide ékszereit, kősöntyűit, a többi a tűzbe hányta aztis, s legrosszabb darócz köntösét vevé fel ez utolsó napra.

Amazok voltak Esztergom százszorszépei. Mikor a lángok körüllobogták a várost, sirt a sok asszonyi nemzet, csak a százszorszépek mondák egymásnak, hogy kár a sirás, a könyárt a szemek szép tűzének.

Mikor megkezdődött a harcz, egyszerre minden bástyán, minden utcán, a gyöngé nők térdre omoltak a templom előtt, reszketve és imádkozva kedveseik, rokonaik életéért, keresztyén kardok diadaláért; csak a százszorszépek nem tudtak ott imádkozni.

— Mit? szólt a szépekhez Berta asszony, ki legszebb volt; azért éltünk ily röviden, hogy ily gyászosan haljunk meg? A szép vidám fiatalság leölve már s most a vén mogorva férjek azt akarják, hogy együtt haljunk meg velök. Elszedték ékszereinket, megégették ruháinkat, hogy ne legyen kedvünk az élethez, s most elakarnak itt temetni magukkal, mikor

még olyan szép volna az élet. Mit vétettünk mi, hogy meghaljunk; azt sem tudjuk, hogy miért? Szépek, fiatalok vagyunk. A tatárok között is vannak deli ifjak, nyájas hősök, kik a szép nőket szeretik, a szép nő mindenütt úr a világon. Ne haljunk meg, ne temetkezzünk e romok alá. Menjünk együtt a tatárvezér elé. Ha szeme van, és szíve dobog: ennyi szépség láttára lehetetlen hogy meg ne induljon. Itt hamu lenne belőlünk, ott még királyné is lehet.

A balga nők hallgattak Berta szavára s mikor a többiek legsiralmasabban könyörögtek az egekhez, ők kilopóztak a templomból, lementek a vízi kapuhoz, azt kinyiták, elhagyták titokban a várost s átmentek a tatár táborba. El sem búcsúztak senkitől.

Karadzimkhán volt ott Batu khán alvezére, ki Esztergomot ostromoltatá; a százszorszépek odavezetteték magukat a khán elé, oly bizton, oly ragyogó orczával, mintha menyegzőre jönnének.

Odaérve, a háromszáz delnő leborult a kán előtt, s Berta asszony szólt mindnyájuk nevében.

— Dicsőséges khán; halhatatlan, győzhetlen hős. Elfoglaltad az egész világot; de az egész

világon annyi drágát nem foglaltál, mint e perczben. Ime a környék legszebb hölgyei, a hirhedett százszorszépek térdepelnek lábaidnál, könyörögve, hogy válassz közülünk magadnak, a többit add dicső vezéreidnek párul.

Karadzim khán utálattal nézett rajtuk végig s aztán fölkaczagott gúnyosan.

— Mit? Ti vagytok várostok legszebb asszonyai? Ti akartok szépek lenni? Ezzel a halavány arczczal, ezzel a hosszúkás fejjel; e rút sárga hajkenderrel? vizszinü szemetekkel? Ez idomtalan piczi szájak mondják azt, hogy ők szépek? Ki hitette el ezt fejeitekkel? A szép asszony színe barna, arcza lapos és szemei aprók, feketék, szája széles, és haja borzas, nézzétek : ilyen a szépség.

Azzal félrevonta sátora függönyét a khán, egy csoport guggonülő némbert mutatva elé, kik valóban olyan szépségék voltak, a minőket ő leirt. Nekünk ocsmány; de a tatárnak ideál.

A százszorszépek meg voltak alázva.

Karadzim khán lenézően fordult lovászelegényeihez.

— Szolgák! a mi nekem nem kell, legyen a tiétek; im ez idegen némberek itt, bár nem olyan szépek, mint asszonyaink a Caspi tó

mellett, szükségből jók lesznek számotokra, válaszszatok közülök.

Azzal az asszonyokhoz fordult :

— Szolgák szolgálói! EngedelmeskedjeteK a ti uraitoknak, az én szolgálóimnak

A százszorszépek meg voltak alázva szörnyen. A rút, állathoz inkább, mint emberhez hasonló alakok, odamentek közéjük; válogattak bennük, durván, vadan mint a hogy eladó állatokban szokás válogatni, s kaczagtak könyeiken.

Ez hát az az élet, a mit inkább választottak a dicső halálnál?

De még ez is tetszett nekik. Messziről halatszott a lárma, sikoltozás, a halálordítás az elhagyatott város utczáiról : ott véres halálharcz folyik most : — még is jobb itt lenni Karadzim khán szolgálóinak oldalánál.

A khán mosolygva villogtatá feléjük égő szemeit :

— Nos szép asszonyok, — ha ti a legszebbek vagytok, milyen lehet még a rútja, a ki odahaza maradt? Ha tehát mindegyitek új férjére akadt már, itt e síkon én előttem egyszerre történjék meg a menyegző. Épen szép alkalom van rá. A régi férjeket most ölik. Jó

ide figyeljetek rám. Sorba letérdeltek mind; ez a szertartás; fejeitekre sűrű fátyolt borítanak; völegényeitek ottan állnak oldalaitoknál. Mikor én mondom e szót: „ben,“ akkor karjaitokat keresztbe fonjátok kebleiteken; mikor azt mondom; „hok,“ akkor lehajtjátok fejeiteket, mikor azt mondom „túr“ akkor egyszerre levetitek a fátyolt fejeitekről, s azzal férjeitek feleségei vagytok.

A százszorszépek engedelmeskedtek szépen; letérdeltek szépen sorban a vezér előtt, leteríték fejeiket sűrű, át nem látszó lepellel, mindegyik mellett ott állt a férjül választott tatár harcosos.

Mikor a khán az első szót mondta : „ben!“ a hölgyek keresztbe tették melleiken karjaikat. Ugyanakkor mindegyik harcosos kivonta széles kardját hüvelyéből.

Mikor a khán azt mondta : „hok,“ akkor a százszorszépek lehajták fejeiket, s a harcosok felemeltek a kardot magasra.

És mikor a khán azt mondta : „túr!“ akkor egyszerre háromszáz szép asszony feje gördült végig a földön.

Karadzim khán nevetett rajta szörnyen, hogyan kapott mind a háromszáz egyszerre mind

a két kezével a fátyol után, hogy azt fejről levesse. Már akkor nem volt ott sem fej, sem átyol.

Eddig nevetett Karadzim, de azután tépte szakállát dühében.

— Átkozott némberek; ha ezek benn volnának a várban, ingyen elfoglalnám azt könnyen; most sok vért fizethetek érte, mert nincsenek ők ott, hogy férjeik karját megrontsák szemeik könyjével.

Jól mondta Karadzim khán. Az özvegy férfiak jól harczoltak. Minden utczt, minden házat véres harczczal kellett tőlük elfoglalni, s nem nyert abban a hódító egyebet egy égő romnál, melyben ha össze számlálta, két annyi halotja volt magának, mint ellenének.

A város elpusztulása után a hősök maradványa a sziklavárba vonta fel magát, a híven maradt asszonyokkal.

Karadzim khán ostrom gépei annak nem árthattak semmit; csak rohammal lehetett az ellen menni. Többször megkisérték azt a mongolok, mindig sikertelen; Simon vezér és elkeserült harczosai csudamódon verekedtek a tárokkal; Karadzim khán átkozódott: „mért nincsenek köztük azok az asszonyok?” utoljára

maga Karadzim khán vezette őket a kapuk ellen; fel is vergődtek már egész a párkányokig, ott Karadzim khánt egy jószándéku buzogány úgy találta föbe, hogy halva esett le onnan.

A mongolok nem vítették tovább a várat.

Karadzim khánt eltemették a hegyek aljában nagy halmot raktak reája, s nem sokára elhagyták a mongolok a pusztult országot, visszamentek Ázsiába.

Esztergomvár vitéz védőit megmenté a jó kard; a hü nők, kik velük maradtak, még azután hosszú boldog életet éltek; a százszépek tagjait széthordták a vadakerdőbe, berekbe.

.
Igy volt-e ez Karadzim khán?

A LÁTHATLAN SEB.

* * orvos, egyike fővárosunk leghiresebb műtőinek, egy reggel korán, még fel sem volt öltözve, egy sietséges látogatást lőn kénytelen elfogadni; az előszobájában várakozó férfi azt izente be az inastól, hogy rá nézve veszélyes a késelem, rögtönisegélyre van szüksége.

Az orvos hirtelen hálóköntöst kapott magára s bebocsátá a sietőt.

Előtte egészen idegen férfi volt az, külsejéről, modoráról itélve a legjobb körökhöz tartozó. Sápadt arczán testi lelki szenvedés látszott, jobb keze selyem kendővel volt felkötve a nyakába. Bár vonásait erőszakolni tudta, nem óvhatta meg magát, hogy néha egy-egy fájdalom szisszenés ne hagyja el ajkait.

— Kegyed * * orvos úr? kérdezé a tudorhoz lépve, elgyöngült tompa hangon.

— Igen uram.

— Megbocsát, hogy személyesen nem ismerem. Nem lakom Pesten, faluról jövök, csak hírből tisztellem. Nem mondhatom, hogy örülök a szerencsének megismerhetni, mert rám nézve semmi kellemes sincs benne.

Az orvos látta, hogy látogatója alig áll a lábán s leültette pamlagára.

— Fáradt vagyok; egy hete már hogy nem aludtam. A jobb kezemen támadt valami, nem tudom mi? tán pokolvar, vagy rákseb: eleinte csak sajgott, később folytonosan égetni kezdett, legkisebb szünet, vagy enyhülés nélkül, mindig erősebben, gyilkosabban. Minden háziszert, kuruzslást megpróbáltam ellene, semmi sem használt; majd nyilalni, lüktetni kezdett kegyetlen kinokkal. Végre nem állhattam ki, kocsira ültem, feljöttem kegyedhez, hogy égesse, vagy vágja ki, mert ha még egy óráig kell viselnem, elkárhozom vele.

Az orvos vigasztalá, hogy nem szükség itt mingyárt a késhez folyamodni, lehet hogy osztató, vagy gyűjtő szerek is meggyógyítják a bajt.

— Nem, nem uram! semmi tapaszt, semmi

enyhitő szer, nekem kés kell; egyenesen azért jöttem, hogy kivágassam azt a fájdalmas részt magamból.

Az orvos kérte, hogy engedje látni kezét; mire a szenvedő fogcsikorgató kinnal nyújtá oda bepórlált kezét az orvosnak, ki nagy ovatosan kezdé lebontogatni a pólyákat arról.

— Azonban kérem önt tudor úr, hogy azon, a mit látni fog, meg ne ütközzék. Bajom oly csodásan rendkívüli, hogy az önt meg fogja lepni, de kérem, hogy ne ütközzék meg rajta.

* * orvos biztosítá az idegent, hogy ő igen erős szívü, hozzá van mindenhez szokva, s nem szokott semmin megütközni.

Azonban még is megdöbbsent, s ijedten ejté el a kezét, midőn lebontá róla a takarót; — mert azon nem látszott semmi seb : tiszta volt, mint más kéz.

A szenvedő feljajdulása, ki elbocsátott kezét baljával tartá fel, tanusítá azonban, hogy az idegen nem tréfálni jött ide, de valóban szenved.

— Hol fáj önnek?

— Itt, itt uram; szólt az idegen keze fején azon helyre mutatva, hol két főér elválik egy-

mástól, s szinte végig borzongott egész teste, midőn az orvos gyöngén kémelve tette oda újja hegyét.

— Itt fáj önnek?

— Irtózatosan.

— Érti a nyomást, ha újjamat rá teszem?

A férfi nem tudott felelni, de a könny kiszordult szeméből, úgy fájt neki.

— Csodálatos. Én ezen a helyen nem látok semmit.

— Magam sem. És még is oly irtózatossá fájdalmat érzek ott, hogy szeretnék fejemmel a falnak rohanni.

Az orvos nagyító üveget vett, vizsgálódott, fejet csóvált.

— Ez a bőr ép, eleven. Az erek működnek benne, semmi gyuladás, vagy rák-daganat alatta; egészen olyan, mint másutt.

— Én még is azt hiszem, hogy valamivel pirosabb ott.

— Hol?

Az idegen irónt vett elő tárczájából s körülkerített egy félkrajczár nagyságu helyet kezén vele; „itt.”

Az orvos ránézett. Azt kezdte hinni, hogy beteget elmekóros képzelődésben szenved.

— Maradjon ön itt, majd néhány nap alatt segíteni fogok rajta.

— Nem várhatok. Ne higgye uram, hogy én bolond, örült képzelődő vagyok. Ebből engemet ki nem gyógyít. Nekem ez az irónnal körülkerített hely pokolbeli fájdalmat okoz s én azért jöttem ide, hogy ön azt messe ki innen.

— De én azt nem fogom tenni; szólt az orvos.

— Miért nem?

— Mert önnek a keze ép, azon a helyen annyira nem látok bajt, mint saját kezemen.

— Ön csakugyan azt látszik hinni, hogy én tébolyodott vagyok, vagy tréfálok; szólt a beteg: azzal elövelt tárczájából egy ezer pengő forintos bangjegyet s letette az orvos asztalára. Im lássa uram, hogy én nem akarok gyermekekedni s a szolgálat, a mitöntől kívánok, rám nézve elég fontos és szükséges. Én kérem, hogy vágja ki ezt a helyet a kezemből.

— Én pedig azt mondom önnek uram, hogy ha a világ minden kincsét nekem adná, sem birna rá általa, hogy valakinek az ép testét betegnek nézzem s kést vágjak bele.

— Miért nem?

Mert az orvosi tudományomat és hitelemet

hozná kétségbe; az egész világ azt mondaná ön felől, hogy idióta volt, én felőlem pedig vagy azt, hogy lelkismeretlen voltam azt hasznomra fordítani, vagy hogy tudatlan voltam észre nem venni.

— Jó; akkor hát legalább egy szivességet tegyen ön meg velem. Én magam is képes vagyok ezt a műtételt véghezvinni magamon. Kissé ügyetlen ugyan a balkezem hozzá; de az nem tesz semmit. Annyit tegyen meg ön, hogy ha a műtételt végbevittem, a seb további bekötéséről gondoskodik.

Az orvos bámulva látta, hogy a különös ember csakugyan komolyan veszi a dolgot, leveti kabátját, felgyüri karjáról az inget s tollkését balkezébe fogja.

Egy pillanat, s a tollkés mély vágást csinált a bőrben.

— Megálljon, kiálta az orvos, ki megijedt, hogy a szenvedő ügyetlenségéből valami életérbé talál belevágni: ha csakugyan mulhatlannak találja ön a műtételt, ám legyen.

Azzal elővette mütő kését, s a férfi szenvedő kezét tenyerébe fektetve, kérte őt, hogy forduljon félre. Némely emberre nagyon szokott hatni, ha saját véréét látja.

— Szükségtelen. Majd inkább mutatni fogom, hogy meddig menjen ön a késsel?

És valóban az idegen egész hideg vérrel nézte végig a műtétet; maga mondogatta, hogy meddig terjedjen a metszés? kinyitott keze meg sem mozdult az orvos kezében, s midőn a kerek folt ki lett vágva, nagyot fo-hászzkodott, könnyebbülten, enyhén, mint a ki-nek ez igen jól esett.

— Nem égeti önt semmi itt többé? kérde az orvos.

— Minden megszűnt. Szólt az idegen, és még mosolygott is. Tökéletesen vége a fájdalomnak. Mintha ketté volna vágva. Ez a kis fájdalom, a mit a vérzés okoz olyan az elébbire, mint a hűsítő szellő a pokolbeli hőség után. Valóban jól esik, hogy így látom folyni a véremet. Csak engedje ön folyni. Nekem igen igen jól esik.

Az idegen valódi gyönyörrel látta a sebből elfolyó vérét; az orvosnak komolyan kellett őt erőszakolni, hogy engedje azt végre elállítani és a sebet bekötni.

Az alatt, míg a bekötés készen volt, az idegen arcza egészen átváltozott. Az elébbeni kínlódó kifejezés helyett nyugodt, kedélyes tekintet

mosolygott le az orvosra; megtért életkedv lát-
szott az elébb elmérgedett fanyar vonások he-
lyén; a homlok kiderült, az arcz színe vissza
tért, az egész ember szemmel látható változáson
ment keresztül.

Mikor az orvos jobb kezét ismét felköté
nyakába, a szabadon maradt ballal forróan
megszoríta az orvos jobbját s meleg, szives
hangon monda neki:

— Fogadja ön legőszintébb hálámat ezért.
Ön valódi jót tett velem. A csekély viszonzás
részemről épen nem áll arányban a nagy szol-
gálatért, a miben ön részesített, azonban egész
életemben találni fogok módot kötelezettsé-
gemet leróhatni ön iránt.

Az orvos azonban épen különböző véle-
ményben volt s nem akarta elfogadni az ide-
gentől asztalára tettezer pengőt; ki viszont el-
hátrált előle s végre, látva, hogy az orvos
mingyárt megharagszik, azt mondta neki, hogy
adja tehát valami kórházra, s azzal szépen el-
távozott.

* * még azután néhány nap meglátogatta
öt vendéglői szállásán, hol az idegen addig
maradt, míg sebe tökéletesen behegedt, a mi leg-
kisebb akadály nélkül megtörtént s az alatt al-

kalma voltfelöle meggyőződhetni, hogy egy igen mivel, okos emberrel van dolga, a ki sokoldalú miveltséggel, és helyes világnézetekkel bír, s a mellett, hogy vagyoniilag előkelőnek mondható, egyszersmind kitűnő hivatalos állást foglal el, s legkisebb nyoma sincs rajta többé ama láthatlan seb eltávolítása után semmi lelki vagy testi kórnak.

A férfi sebe teljes begyógyulása után ismét haza ment békével a maga falusi lakhelyére.

Mintegy három hét múlt el azután, midőn egy reggel, ismét oly szokatlan korai órában, jelenté az orvos szolgálja ama különös idegen urat, ki a minap még az inasnak is egy aranyat adott eltávozásakor.

Az idegen, kit az orvos sietett elfogadni, ismét felkötött kézzel jött be a szobába, s arczvonásai a kintől az ismerhetlenségig el voltak torzítva.

Midőn kínálást nem várva leroskadt a karos székbe, nem birt magának parancsolni többé; elkezdett nyögni, s szótlánul nyujtá kezét az orvos elé.

— Mi történt? kérdé ez megdöbbenve.

— Nem vágtuk kielég mélyen a minap; li-

hegé ércztelen hangon a beteg. A fájdalom újra visszatért; — kegyetlenebbül éget, mint az előtt. Egészen odavagyok bele. Karom meg van merevedve a kín miatt. Nem akartam önt fárasztani másodszor, türtem, azt hittem, hogy lassankint majd a szívig, vagy a föig terjed a rejtélyes lob, s véget vet az egész nyomorú életnek, de az nem történik meg. Az egész fájdalom nem terjed túl azon a kis körülkerített helyen; de ott oly kín van, oly kimondhatatlan kín! Tekintsen ön az arczomra és látni fogja rajta.

A férfi arcza olyan volt, mint a viasz, s a hideg veriték izzadt homlokán.

Az orvos kibontá a bepólált kezét. A műtét helye szépen be volt hegedve, ép új bőr képződött fölötte, az egész kézben egy ér sem látszott nyugtalannak, a beteg ütere nyugodtan vert, minden láz nélkül, míg annak minden tagja reszketett.

— Ez a csodákkal határos : — szólt elbámulva az orvos. Ez eset túl megy minden eddigi tapasztalásomon.

— Csoda; rémséges csoda ez orvos úr. Ne kutassa, ne fürkésze az okát, hanem szabadítson meg e kintől; vegye műszereit és vágja mé-

lyebbre a sebet, szélesebb körben; ez egyedül menekülésem.

Az orvos kényszerülve érzé magát betege kívánságát teljesíteni. Másodszor is véghez vitte rajta a műtetet, most még mélyebben eresztve a kést, s látta másodszor is azt a csodálatos könnyebbülést betege arcán, azt a gyönyörködő kíváncsiságot, midőn vérét bőségesen szemlélte omlani s midőn újra beköté annak kezét, szemlátomást elmúlt a beteg arczáról ama halotti viaszsápadtság s eleven szín tért vissza rá, a nélkül azonban, hogy az életvidám mosolygás helyre állna azon. — Ezúttal szomorúan köszöné meg a jó szolgálatot.

— Köszönöm orvos úr. Most nem fáj ismét semmi. Néhány nap alatt majd beheged a seb. Azonban ne ütközzék ön meg, ha egy hónap múlva ismét itt fog látni.

— Ah uram, verje ön ki fejből ezt a gondolatot.

— Én bizonyosan tudom, hogy egy hónap múlva megint ki fog újulni az égető kín, szólt az idegen levert kedélylyel. No de — a mint végezve van felőlem. — A viszontlátásig.

Az orvos közlé több pályatársával e csodás kóresetet, kik mind különböző véleményyt

mondtak felőle, a nélkül, hogy valaki teljes magyarázatát birná adni.

A hónap vége felé aggodalmasan leste * *, ha nem jelentkezik-e nála újra a különös betegség; azonban a hónap szerencsésen elmúlt s a rejtélyes beteg nem tért vissza.

Azután még egy pár hét folyt le; akkor egy levelet kapott az orvos betege lakhelyéről.

Felbontá; látta az aláírásról, mely a sűrűn tele írt lap végén állt, hogy azt betege saját kezével írta, miből azt az örvendetes dolgot kezdé gyanítani, hogy az elébbi fájdalom nem tért vissza, mely bizonyosan gátolta volna az írásban.

Ez volt a levélben.

„Tisztelt tudor úr. Nem akarom önt és az orvosi tudományos buvárlatot kétségben hagyni azon különös baj titka felől, melyet nem sokára magammal viszek a sírba; — vagy talán még máshova is.

Le irom önnek rettentő betegségem keletkeztét. Egy hét óta már harmadszor tért az vissza, s ezúttal nem akarok ellene tovább küzdeni. Most úgy vagyok képes e sorok írására hogy enyhítő borogatásul égő taplót rakok

a fájó részre, s az alatt, míg a tapló elég, nem érzek nagyobb fájdalmat, mint a mit ez okoz. Ez pedig csak tréfa.

Én igen boldog ember voltam még félév előtt. Jövedelmemből gondtalanul éltem, jó barátságban voltam az egész világgal, s tudtam mindennek örülni, a miben az ember harminczöt évvel örömet talál. Egy évvel ez előtt megházasodtam. Szerелеmből választottam. Egy igen szép, mivel, és jószívű leánykát vettem el, ki társalkodóné volt egy szomszéd grófnőnél. A vagyontalan leányka nem csupán hálából, hogy általam úrnővé lett, de valódi gyermeteg szeretetből ragaszkodott hozzám. Félév úgy telt el tölem, hogy egyik napomat boldogabbnak találtam, mint a másikat. Ha némelykor el kellett távoznom jószágomról egy napra a székvárosba, nőmnek az alatt nem volt nyugta otthon, néha egy mérföldig elem gyalogolt az úton, melyen várt; s ha elkéstem, egész éjjel le nem feküdt, rám várva, ha pedig nagy unszolásra néha el tudták csalni régi úrnőjéhez ki most is nagyon szerette, onnan rendesen még az nap visszasietett, semmi hatalom nem volt képes öt félnapnál tovább ott tartani s utánam való búslako-

dásával elrontotta a mások jókedvét. Irántami gyöngédsége annyira ment, hogy lemondott a tánczról, nehogy más férfi kezét legyen kénytelen megfogni az enyim helyett s sírva fakadt, ha valamelyik dandy szépeket mondott neki. Egy szóval én egy ártatlan gyermeket bírtam nőül, a kinek nem volt más gondolatja, mint én, a ki még azt is meggyóna nekem, mint nehéz vétkét, ha álmában nem én rólam álmodott.

Én nem tudom, micsoda daemon volt az, a mi egyszer azt sugdosta fülembé, hogy — hátha ez mind csak tettetés? Az ember olyan bolond, hogy szereti a legnagyobb boldogság közepett a gyötrelmet keresni.

Volt nőmnek egy kis varró asztala, melynek fiókját rendszeren beszokta zárni. Ezt én többször vettem észre. Soha benne nem felejtette a kulcsot, és soha nyitva nem hagyta a fiókot.

Ez a gondolat engem gyötreni kezdett. Mi lehet ott, a mit előlem rejt? Meg voltam bolondulva. Nem hittem ártatlan arczának, tiszta szemeinek, ölelésének, csókjainak. Hátha ez mind csak ámítás?

Egy napon ismét eljött érte a grófné s nagy kéressel könyörgéssel rávette, hogy töltsé nála

a napot. Jóságaink néhány órányira voltak egymástól s én megígértem nőmnek, hogy magam is utána megyek.

Alig robogott ki a hintó udvaromból, én előszedtem minden kulcsot, a mi házamnál volt s sorra próbálgattam vele a fiókocska zárárt. Egy végre felnyitotta.

Megvoltam döbbenve, midőn a fiókot kihúztam; mint a ki legelőször lop életében; — én tolvaj voltam, zár-feltörő tolvaj, ki egy gyöngye asszony titkait jön megrabolni.

Kezeim reszkettek, midőn ovatosan egyenkint szedtem fel a tárgyakat, nehogy a rendetlen dulásból észrevehető legyen, hogy ott idegen kéz kutatott; keblem el volt szorulva, szinte megfulladtam bele Egyszer egy csomó csipke alatt egy köteg levél akad kezembe. Mint a villám, úgy lövelt bennem valami végig fejemtől szívemig : óh ezek olyan levelek, minőket első tekintetre meg lehet ismerni! Szerelmes levelek

A levélcsomag ezüst szegélyü rózsaszín szalaggal volt átkötve.

Midőn a szalaghoz nyúltam, eszembe jutott, hogy illik-e ez; becsületes emberhez illő munka ez? felesége titkait elorzani; titkokat, mik

leánykorára tartoznak. Felelős-e ő én nekem azokért a gondolataiért, mik akkor támadtak, midőn még nem volt az enyim? Lehetek-e én féltékeny azon időkért, midőn még engem nem is ismert. Hihetőleg neki is voltak előttem ábrándjai : véték-e az? Bünt ki tehetne fel róla? De én képes voltam róla fölteni. Egy gondolat azt súgta lelkembe, hogy hátha e levelek már akkoriak, midőn jogom volt minden gondolatához, midőn féltékeny lehettem még arra is, hogy miről álmodik? midőn már az enyim volt? Felbontottam a szalagot. Nem láttott senki; még tükör sem volt felém fordulva, hogy magam előtt piruljak. Egyik levelet a másik után bontottam fel és olvastam végig . . .

Óh az irtózatatos óra volt nekem.

Mi volt e levelekben? A legundokabb áru-lás, a mit valaha férfi ellen elkövettek. Egy legközelebbi jó barátom írta azokat, és milyen hangon? minő feljogosított szenvedélylyel, szerelemmel, hogy beszélt benne titoktartásról, esztelen férjről, hogy adta a tanácsokat, mit tegyen a nő, hogy férjét elámítsa, és ezek a levelek mind mind azon idő óta keltek, hogy én nős voltam, és olyan boldog. Nem szólok önnek arról, a mit éreztem. Az olyas valami volt,

mint a ki halálos méregtől részegült meg. Én az utolsó cseppig kiittam ezt a mérget. Elolvastam a leveleket egyenkint mind. És azután megint összehajtottam rendben, s átkötém a szalaggal, eltakartam a csipkéekkel, s becsuktam a fiókot.

Tudtam, hogy ha én délig nem megyek nőm után, estére ő fog haza jönni a grófnétól. Úgy lett. Oly sietve ugrott le a hintórol, úgy futott elélem, ki a tornáczon vártam, úgy ölelt, csókolt és boldog volt, hogy ismét mellettem lehet. Én semmit sem engedtem észre venni magamon. Együtt beszélgettünk, vacsoráltunk, s mentünk külön háló szobáinkba aludni. Én nem hunytam le a szememet : ébren olvastam minden órát. Mikor az első negyedet ütötte éjfél után, felkeltem és átmentem az ő háló szobájába. Úgy feküdt szép szöke feje a fehér vánkösök között, mint a hogy a kis angyalokat festik a fehér felhök közé. Milyen rút hazudság a természettől ilyen ártatlan vonásokat adni a bűnnek! El voltam határozva, makacsul, mint egy örült a maga rögeszméjében. A mérreg keresztül kasul ette magát lelkemen. Csendesen oda tettem jobb kezemet fehér nyakára s azzal hirtelen összeszorítottam azt. Ő egy perczre

felnyitotta nagy sötét kék szemeit s bámulva tekinté rám, azután lassan lecsukta azokat ismét és meghalt. Meghalt, a nélkül, hogy védte volna magát ellenem; olyan csendesen, mint egy álom. Még akkor sem haragudott rám, midőn megöltem. Egyetlen vér csepp jött ki szájából, mely kezem fejére esett, — ön jól tudja, hogy hová? — azt is csak reggel vettem már észre, midőn megszáradt rajta. Minden felötlés nélkül eltemettük, pusztán laktam, ki ellenörködött volna felettem? nem voltak sem rokonai, sem pártfogói, a kik kérdést tettek volna miatta, s én készakarva elkéstem a halotti meghívó jegyekkel, hogy ismerőseim ne jöhessenek el idejére.

Midőn visszatértem a sirbóltból, legkisebb terhet sem érzék szívemen. Kegyetlen voltam iránta, de megérdemelte. Nem utáltam; el tudtam felejteni. Nem gondoltam rá. Soha gyilkosságot kevesebb lélekmaradosással nem követett el ember, mint én.

Midőn kastélyomba értem, épen akkor hajtatott oda a grófné is, kit többször említék. Intézkedéseim szerint ő is elkésett a temetésről s látható felindulásban volt, midőn meglátott. A rémület, a részyét, a fájdalom, vagy nem tu-

dom én mi? összezavarták szavait, úgy hogy azt sem értettem, miket mond el vigasztalásomra. Hallgattam is én azokra. Kellett is nekem a vigasztalás. Nem voltam én szomorú. Végre azonban bizalmasan megfogá kezemet s félig súgva mondá, hogy egy titkot kénytelen discretiomra bízni, s felteszi rólam, hogy mint gavallér ember nem fogok azzal visszaélni. Ő egy csomag levelet adott át nőmnek megőrzés végett, miket természetüknél fogva nem tarthatt odahaza; azokat adjam neki vissza. Én éreztem, hogy kétszer, háromszor valami hideg borzongás futott át testemen tetétül talpig e szavakra. Látszólagos hidegséggel azt kérdém tőle hogy mi volt azonlevelekben? — a nő megrezzent e kérdésemre s azt felelé hevesen: „uram, az ön neje nagylelkűbb volt, mint ön; mert midőn elvállalá irataim megőrzését, nem kérdezte, mi van bennök, sőt szavát adta, hogy beléjük nem fog pillantani s én bizonyos vagyok felőle, hogy nem is nézett beléjük soha; mert ő nemes lélek volt, a ki önmaga előtt szégyenlette volna adott szavát titokban megszegni.“ — „Jól van; mondám; — miről ismerék azon csomagra?“ — „Ezüst szegélyü rózsaszín szalaggal vannak átkötve.“ — „Fel fo-

gom keresni.“ Azzal fogtam nőm kulcsait s elkezdtem keresni a csomagot, a miről jól tudtam, hogy hol van? Nagy nehezen kellett ráakadnom. „Ez-e az?“ szóltam odanyujtva azt a grófnénak. „Igen igen! Lássa ön, még most is úgy vannak összekötve, a hogy én csináltam a szalagon a csokrot: derék neje soha sem bontotta azt fel.“ Nem mertem szemeimet felemelni hozzá; féltem, hogy kiolvassa belőlük, hogy de igen én felbontottam azt, és még valami mást is. Röviden búcsút vettem tőle és kimentettem magamat, hogy félre vonulhassak. A grófné újra hintájába ült és haza ment. Neki igaza volt. Durva, kicsapongó férje volt szegénynek. Ha én olyan lettem volna, én is megérdemlém, hogy olyan nőm legyen. Óh de az én nőm ártatlan angyali lélek volt, a ki férjét még akkor is szerette, midőn az őt meggyilkolá. Nem emlékezem már rá, hogy mit cselekedtem az első órákban, csak annyit tudok, hogy mikor iszonyatosan eszmélni kezdtem, odalenn voltam a sírboltban; nőm koporsója előtt. Annyira még nem voltam örült, hogy felakarjam őt ébreszteni, de annyira már igen, hogy elkezdtem beszélni hozzá. Azt hittem, hogy ő azt hallani fogja. „A milyen iga-

zán szerettél engemet valaha, a milyen igazán szeretsz még halálod után is, tedd velem azt az irgalmat, hogy állj rajtam boszút ebben az életben. Ne halaszd bünhődésemet a túlvilágra, szenvedtess meg itt, kínozz meg, ölj meg. Ne várj reám a halál után a bosszuállással!“ Ilyen őrjöngéssel beszéltem a néma hamvakhoz, s ott egyszerre az álom, vagy talán az ájulás elnyomott. Csak azt tudom, hogy elkezdtem álmodni. Láttam hogy felnyilik csendesen az előttem levő koporsó teteje, s a benne fekvő halott halkán felemelkedik abból. Én ott feküdtem mereven a ravatal előtt, kezemet a koporsó szélére téve s arra nyugtatva fejemet. A halott ajka halovány volt, de egy piros vércsepp fűgyött rajta. Lassan odahajolt hozzám, felnyitá szemeit, miként utolszor, s megcsókolta kezemet, s a vércsepp ismét ott maradt ajkáról; azzal ismét lehunyta szemeit, visszafeküdt hideg vánkosára, a koporsó fődél újra rácsukódott. Nem sokára éles fájdalom költött fel aléltomból, mint a skorpiocsipés, sietve mentem fel a szabadba, korán reggel volt, senki sem vett észre. A vércsepp nem volt kezemen, sem semmi jele a fájdalomnak és még is úgy égett ott, mintha edző méreg marná bele magát.

Ez a fájdalom óráról órára nőtt és soha szünetet nem tartott. Néha aludtam is vele, a fájdalom teljes öntudatával. Senkinek sem panaszkodhattam : úgy sem hitte volna senki, a mit mondok. Ön tanúja volt, hogy mit kelle szenvednem? s mennyire megenyhült égető kínom mind két műtét után, mely a csepp helyét eltávolítá kezemből? Azonban a mint behegedt a hely, a kín is kiújult; most már harmadszor ostromol, s nekem nincs erőm tovább küzdeni ellene. Egy óra mulva meghalok. Az a gondolat vigasztal, hogy miután ő boszút állt rajtam itt, amott túl talán meg fog bocsátani. Köszönöm önnek szíves szolgálatait irányomban. Áldja meg értük az Isten.

* * *

Pár nap mulva a hírlapokban lehete olvasni, hogy * * *, egyike leggazdagabb urainknak agyonlötte magát. Némelyek azt mondák : felesége utáni bánatában, jól értesültek egy gyógyíthatlan sebet adtak okul, a legokosabbak azt mondák : monomaniában szenvedett, s csak képzelte a kínzó sebet, melyet nem tudtak kigyógyítani.

FAUSTINA.

Marcus császár volt Róma legkedvesebb uralkodója. Azon időkben nem is uralkodott senki a földön, csupán Róma császárai, a többi fejedelem „bene latuit,” vagy szolgált. Az egész ismeretes föld, tarkabarka népeivel egy úrnak hódolt, — és elmondható, hogy jó gazdája van.

De mit használt Marcus császárnak osztatlanul birni a földet s a Jaxartestől az Atlas hegyéig mindenkinek parancsolni, ha egy lénynek nem tudott ura lenni, ha éppen abban, minék, birtokára még a tevehajtsár is féltékeny, osztzott vele egész Róma : — neje szerelmében.

Mit mondok : Róma? — És Nubia és Gallia és Romának minden provinciája az Atlastól a

Jaxartesig; a hol csak deli ifjak, szerelemért égő szivek teremnek, az mind lefizette adóját urnéjának, s vetélytársa volt az imperatornak.

Faustinát olyan szépnek mondják a történetirók, kinek mosolygása nap helyett világíthatta volna a földet; és akkor jó dolga lett volna a földnek; mert Faustina örömet mosolygott mindenkire egyaránt.

Az imperator philosoph volt; komoly természettudós. Tudományos buvárlatokból megtanulta szépen, hogy a villám keletkezését és a nő szivben támadó szerelmet sem meggátolni, sem kimagyarázni nem lehet; s engedte a villámot villámnak, szerelmet a szerelemnek lenni.

Egész Róma kaczagott rajta és újjal mutatott a százszor megcsalt férjre, Marcus sokszor látta a nevető arcokat, hallotta a kaczajt; tudott mindent — és azért nem szűnt meg továbbra is népének jó, szelid és bölcs uralkodója, nevének nyájas férje lenni, kiről mások előtt csak tisztelettel beszélt; kihez nem közelített máskép, mint a hogy boldog hitves közelit hű nevéhez.

Marcus császár nagy jellem volt. A philosoph szavai hidegek, tettei kimértek; de ki tudja, mint forog szivében a vér? Bizonyosan

csak úgy, miként más emberében. Marcus tudott parancsolni szívének. Tudta jól, hogy a megkóstolt jobbágyvér milyen szomjat okoz, és azt a bünt, a mit Róma vétett ő ellene, lemosni nem lett volna elég egész Róma vére!

Ha Marcus császár tette volna azt, a mit Nero, hogy Rómának mind a tizennégy negyedét felgyújtassa, s porrá égesse, neki egy kissé több oka lett volna rá, s nagyobb szenvedéllyel ragadhatta volna kezébe a lantot, hogy a lángok gyönyörtekintetében a régi Trója pusztulásáról énekeljen, mert nem volt abban olyan ház, a hol az ő gyalázatáról ne susogtak volna.

Marcus jól tudta mind ezt.

Az előtte hajlongó udvaroncok arcjai közt nem volt egy, a kinek mosolygásában gúny ne lett volna ő ellene; a legiszonyatosabb gúny, melynek gondolatánál egy férj szíve felforrhat.

Az imperator soha sem látta azt még.

Egyszer a forum közepén egy tébolyodott rabszolga, Cheronea megragadá a császár lovának kantárát s azt kiáltá neki.

— Szégyen gyalázat egy római imperatorral! Nőd most ment keresztül a Tiber hidján egy gladiator mellett ülve, a kinek neve Glabrio. Szégyen, gyalázat ez!

A lictorok rögtön előugrottak, hogy a vakmerő örült káromló fejét levágják. A császár visszatartá őket.

— Ne bántsátok. Neki igaza van. Ha Faustina egy gladiatort ültet maga mellé, az valóban illetlen dolog, és azt elnézni nem lehet. Köszönöm figyelmeztettedet Cheronea; — adjatok neki három sestertiát.

Azzal ment a tanácsba Marcus s oly nyugodtan ítelt az országok ügyeiről, mintha semmi sem zavarta volna meg.

A tanácsülés után hazatérve, felkeresteté Glabriot.

Közönséges gladiator volt ez az antonini circusból; egy durva hastator, ki három circenses alatt véres győző maradt az átkozott fővényen; nem is született római, hanem illyr szabados; ki még Horácz classicus nyelvét is úgy beszélte, a hogy a durva siculok; balszeme alatt egy roszul összeforradt sebhelye látszott, mely arczát épen nem teste szebbé.

És ez tudott Faustina ideálja lenni.

A patricius ifjak, a széles szegélyü büszke senatorok azt hívék, hogy Marcus császár, ki annyi udvaroncز iránt kegyelmes tudott lenni hasonló bün miatt, majd e nyomorult rabszol-

gán fog boszút állni mindnyájok bűnéért. Óh mi rosszul ismerték az imperatort!

Marcus császár megtette a gladiatort senatornak, s odaültette őt patriciusai sorába; mert azt csakugyan nem tartá illendőnek, hogy a kit Faustina kitüntet, az egy nyomorult bérvivó legyen.

Faustina kicsapongásainak semmi gát sem volt útjában többé. Marcus haragját nem kellett senkinek félni. Marcus jó, gyámoltalan ember, nincsen epéje, nem tudja mi a harag?

Oh pedig csalatkoztak az emberek. Marcus elnézése a legkeserűbb satyra volt, a mit egy főlemelkedett philosoph az elkorcsult emberiségre vethet.

Megveté őket s nem becsülte meg azzal, hogy mint emberekkel bánják velük. Ellenkezése csak új ingert adott volna a lelkét elvetett nő vágyainak, közönye — megölte azt.

Még ifju volt és szép Faustina, midőn meghalt. Meghalt az élet unalmával szívében; azzal az unalommal, a mit éreznek mind, a kik meglopták a túlvilág gyönyöreit, s többé nem érzik a mindennapi életét: örömtelen, vagyontalan, érzéstelen haldoklók.

Az istenek nektárát nem ihatják pohárral halandó emberek, csak cseppenként rendelte azt nekünk a sors.

Faustina utolsó napjaiban nem türheté a napfényt, nem a sötétséget, gyűlölte az emberhangot s félt a némaságtól, gömbölyü hálótermét másunnan odavetett félvilág derengeté, s hogy semmi hang ne zavarja keble zúgását, melléktermeiben folyvást énekelt felváltva valami csendes döngő melodiát háromszáz gyermek; válogatott rabszolga fiúcskák Galliából és a Pontus mellől; a mi úgy hangzott csak oda, mintha álmodná, mintha az égből jönne, vagy mint egy dallamos méhzsongás, mely altat és az érzéket elcsendesíti.

Faustina egy perczben azt kívánta, hogy e gyermekek jöjjenek be hozzá.

A világ úrnéja ott feküdt egy fehér nyugágyon; és maga még fehérebb volt, mint az. Akár egy márvány szobor, mely a koporsók fedelén nyugszik; csakhogy ez néha felemeli lankadt szempilláit, mikben annyi sötétségből annyi tűz ragyog ki.

A kis rabszolga gyermekek körülállták a fehér delnő fekhelyét; megannyi angyalfejecske volt mindegyik, finomul göndörített fűr-

tökkel; piros gömbölyü arczaik, vidám ártatlan tekintetük, mosolygó tüde ajkaik. Faustina végig hordozá rajtuk kifáradt tekintetét. Őt hat éves korból voltak mindannyian.

Faustina azt parancsolá nekik, hogy csókolják meg sorba az ő arczát.

A kis ártatlan angyalfejecskék egyenkint odahajoltak hozzá s piros, gyöngé ajkaikat odanyomták fehér márvány orczájához. Az a fehér márvány orcza az első gyermeki csókoknál méla mosolyra kezdett derülni; az a mosoly azután lassan elmúlt onnan, mint alkonyodó égről a fény; szemei reszketve csukódtak alá; s a később jövő gyermekek, kik arczát megcsókolni jöttek, maguk is oly halaványak lettek utána; az utolsó csókja már egy halott arczát érte.

Igy halt meg Marcus neje, a hirhedett Faustina.

És akkor Marcus császár összehivatá a senatust. Komolyan, fájdalom nélkül: mint philosophhoz illik, elmondá a böles urak előtt, hogy neje, a derék, hü, erényes Faustina meghalt; kinél „szelidebb, erkölceire csudálatosan egyszerűbb nőt“ az istenek férfinak nem ajándékoztak soha. Ezért kéri a derék senato-

rokat, hogy mint e nő megérdemlé férjétől és egész Rómától életének erényei által, holta után tegyék őt — istennővé!

És a senatus meghajtá fejét és kikiáltá Faustínát istennőnek.

Marcus császár pedig építtetett egy pompás templomot Rómában és utána a birodalom minden fővárosában, a hol Faustina Divát mint Junót, Venust és Cerest egy személyben kelle imádni a római népnek; s parancsot adott ki, hogy ünnepeit mindenütt megüljék, és minden nászt az ő oltárain tett áldozatokkal szentesítsenek ezután.

Óh a philosoph ennél égetőbb boszút nem vehetett volna Rómán, mint hogy azt a nőt, kiben őt élteben egész Róma meggyalázta, holta után egész Rómával imádtatá; a gyaláztatot, a mit homlokára nyomtak, vissza fizette nekik ezeres kamattal.

Még egy másik boszúja is volt Róma számára; az hogy Faustina fiát Commodust hagyta neki maga után uralkodóul. Commodusnak gondja volt rá, hogy a jó rómaiak bőségesen megsirassák, hogy olyan sokat nevettek Marcus életében.

RÉGI HŰ SZERETŐ.

1827-ben egy összeesküvést fedeztek fel Lyonban, melynek czélja volt X. Károlyt ottani látogatása alkalmával⁴ elfogni. Károly király nem ment Lyont látogatni, hanem elküldte maga helyett a 9-ik municipal garde ezredet az összesesküvők elfogására.

Azok korán hírt vettek a fenyegető veszélyről s a kik legsúlyosabban érzék magukat terhelve, hirtelen szétrebbentek előle; ki Angliába, ki Belgiumba menekült; egy rész szét futott a departementokba, ott elrejtözve jó barátai, ismerőseinél.

Az ilyen igénybevétele a jó barátságoknak rendesen sok kellemetlenséggel jár, s a házi

gazdának készen kell arra lenni, hogy vendége helyett ő maga lakol meg; hanem ezért a ritkaságok közé tartozik, hogy a menekvő elől valahol ajtót zártak volna.

Azok között, kik benn Franciaországban iparkodtak elrejtőzni, volt egy fiatal költő is, Saint Creux, kinek néhány szabadságdala a nép ajkán élt már, s kit igen szép tehetségnek tartottak ismerősei.

Saint Creuxnak azért volt nehéz magát elrejtenie, mert arczképe minden kézen forgott; dalai előtt, miket az utczaszegleteken is árultak, ott volt metszésben, s nagy sötét szemeiről, vékony ajkairól könnyű volt rá ismerni, a ki egyszer arczképét látta. E mellett oly fiatal volt, hogy még szakál nem jelentkezett arczán, a mit levágva, magát ismeretlenné tehetette volna; inkább öltözhetett át fiatal leánynak.

Valóban nem is tehetett okosabbat ennél, egy rhonemelléki parasztasszony felöltöztette őt porleánynak, piros szegélyű rokolyába, piros sarku czipővel : a fejére bóbítás, fehér főkötőt, karjára egy kosarat tele tojással, így szépen keresztül jutott a municipauxk őrszemein, még a sergeant meg is csipte az orcáját.

Igy jutott el egész Chateaux de quatre Rivieresig, a hol Thermé grófnő lakott.

Thermé Josefine ismeretes volt szépsége és political szabadelvűsége miatt. Ez utóbbinak köszönhető, hogy az udvartól száműzetett, s tiltva volt neki quatre riviersi várát elhagyni az előbbinek köszönhető pedig azt, hogy férje ellen indított válópere sehogy sem haladt előre; a kit pedig szívéből gyűlölt, s a ki azt meg is érdemelte. Thermé gróf különben azontúl is Párizsban lakott. Ő kegyben állt. Egyik oka ez volt neje gyűlöletének férje ellen.

Saint Creux megérkezve a quatrerriviersi várba, ott szolgálatba ajánlotta magát. Ott pedig az volt a szokás, hogy a grófnő hire nélkül cselédet fel ne fogadjanak, tehát őt is bemutatatták a grófnőnek.

Josefine meg volt lepetve a fiatal pórleány ifjú szépsége által s felfogadta őt belső szobalányának.

Ha Saint Creux és a grófné ahoz a fajához tartoztak volna az embereknek, kikről az Oeil de Boeuf kronikái annyi mulatságos botrányt tudnak susogni; e tévedésből csinos kis vaudeville leendett, a minőt csak bizalmas társaságokban szokás elmesélni, hasonló neműek

hallatára; — azonban a költő ép oly nemes lelkű volt, mint tiszta szivü a grófné; s midőn Josephine az első este behivatá új szobalyányát, hogy esti toilletjánál legyen segélyére, Saint Creux kezei reszkettek az első kapocs kibontásakor, mely ama síma hófehér vállakat kiszabadítá, a másodikhöz nem mert nyúlni; hanem térdre esett Josephine előtt s megvallá neki, hogy ő nem leány, hanem férfi, az üldözött, szerencsétlen Saint Creux.

A grófné meg volt rettenve e fölfedezésen. Mit tegyen? Ha elüzi magától a férfit, kit mint költőt tisztelni tudott; azt ellenségei kezébe juttatja; egyik legderekabb politicalai párthivét; ha pedig ott tartja magánál ez álöltözetben, mivé lesz jó hire, erénye? haelébb utóbb kitudódik, akár jó barátok, akár ellenségek által.

A nemes nő hirtelen elhatározta magát; választása volt, hogy kit áldozzon fel? a menekvőt-e, vagy önmagát? És ő a menekvőt — nem áldozá fel.

Akkor azt mondá Saint Creuxnak, hogy távozzék a mellék szobába, és maradjon ott, s ezentúl is legyen úgy, mintha szobalyánya volna; majd ő rajta lesz, hogy más segélye nélkül eljehessen.

Azzal elzárta magát hálószobájába, mely Saint Creuxére nyilt.

A grófnő nem volt hozzá szokva, hogy maga fésülje haját. Szép hosszú szőke haja volt, mely, ha leült, egészen a földre sepegte. Sehogy sem tudott vele boldogulni. Mit cselekvék? Fogott egy ollót; és a szép haját levágta. Mikor ismerősei kérdezők, hogy miért tevél azt? azt felelte, hogy fejjörcsei miatt. Saint Creux tudta, hogy ez ő miatta történt.

Néha, mikor magányos létükben nem kellett meglepetéstől félniök, Saint Creux elmondá élte viszontagságait a grófnő előtt s Josephine megismeré, hogy a breton ingvál alatt valódi férfi szív dobog, mely tele van szerelemmel minden nemes eszme iránt. A grófnő maga is ohajtott e nemes eszmék sorában állani.

Lassankint bizalmas viszony fejlődött ki közöttük, mely annál édesebb volt, mint hogy a veszély ovatosságra kényszeríté őket. Josephine nem sokára egy tervet készített, mely szerint együtt keresztül szökjenek Angliába, s ott bevárva a válóper lefolytát, melyet ez esemény után bizonyosan mások még inkább sürgetni fognak, ott egymással megesküdenek.

Talán épen e terv kivitelének apró előkészületei vonták a grófnéra a százfülü leskelődés gyanúját; — egy este véletlenül egy szakasz lovas municipal garde jelent meg a quatre rivièrsi vár előtt, elállva minden kijárást.

Szerencsére a kapuk már bevoltak zárva, a kutatók nem lephették meg véletlenül a bennlevőket; azoknak néhány pillanatjuk maradt mentségükre.

Josephine hirtelen megragadta Saint Creux kezét s hálószobájába hívta, ott egy nagy falitükör rámáján levő arany faragvány egyik kigyótojás alakú golyóját megnyomva; a tükör lassan felyilt, egy háta mögé rejtett fülkét tárva fel.

— Rejtsd ide magadat, szolt a grófné Saint Creuxnak, s maradj itt, míg a kutatók eltávoznak; ha fejed fölé nyúlsz, egy selyemzsinórt fogsz találni; azt húzd meg; mert az nyitja fel a szellentyűt, melyen keresztül fris levegő jut hozzád. Különben zárva kell lennie, mert de nevérek jönnének bele s czinczogásukkal elárulnák a rejteket, melyben egyszer másfél napig volt rejtve a Hugonották üldözésekor Gaston marquis; innen szabadult meg.

Saint Creux szót fogadott és beállt a rej-

tekbe, s magára hagyta zárni a tükrös-
ajtót.

— Még egyet; sugá neki a tükrön keresztül Josephine; ha engem el találnának innen erővel vinni, mikor látod, hogy eltávoztak, könnyen kijöhetsz, ha a belső zár rugóját magad felé huzod. Innen aztán a mellék lépcsőn a kutatók eltávoztával észrevétlenül megmenekülhetsz.

E pillanatban már ajtaja előtt csörömpöltek a katonák.

A grófné bátor nyugalommal lépett eléjük s kérdezé, hogy mit akarnak?

A garda kapitánya tudatá velé, hogy ők Saint Creuxt keresni küldettek ide, a kinek biztos tudomás szerint Chateux de quatre Rivieresben kell rejtőzködni?

— Megengedem öröknek, hogy keressék nálam, szólt a grófné.

A kapitány három őrt állított a grófné mellé, felvont fegyverrel; rájuk bizva; hogy minden mozdulatára figyeljenek, ő maga pedig a többiekkel elment a várat felkutatni.

Egész reggelig tartott a kutatás; akkor visszajött a kapitány, arcán rejthetlen boszúsággal, s jelenté a grófnénak, hogy Saint Creuxt ugyan nem találták meg, hanem azért

parancsa van a grófnét fogva vinni magával Párizsba.

A grófné mondá, hogy készen van. Ő maga sietteté a kapitányt, hogy induljanak minél előbb. Nem akarta Saint Creuxt sokáig várakoztatni szűk menhelyén.

Öt percz mulva utban voltak, a grófné hintójában, és a lovasok nyergeikben.

Josephine könnyebbült szivvel tekinté vissza várkastélyára, midőn már messzehagyták azt. Ezóta Saint Creux megmenekült.

A grófnét bezárták a status börtönbe s ott ült azután évekig; a nélkül, hogy csak hozzá is szóltak volna. Eleget könyörgött, folyamodott, nem kapott soha semmi választ.

1830-ban a juliusi meleg napok-alatt a párizsiak elűzték X. Károlyt, a status börtönök-ből kibocsáták a foglyokat. Ekkor kiszabadult Josephine is.

A szabadulás fölötti örömét nevelte az a tudomás, a mit legelőször siettek értésére adni: hogy válópere rég be van fejezve, Thermé gróf azóta meg is házasodott. Tehát második börtöne is megnyilt. Két láncztól szabadult meg.

Öröme mámorában sietett haza kastélyába

Chateaux de quatre Riviersbe, melyhez egykor annyi szomorú, most már annyi kedves emlék kötötte.

A juliusi napok diadal szavára bizton reménylette, hogy Saint Creux sietni fog őt felkeresni, a mit annál inkább várhatott, mint-hogy Saint Creux felől gyakran hallott is hirt, majd ismerősöktől, majd hírlapok által. A megindult politikai mozgalomban e név kezdte szerepét játszani.

Azonban Josephine hiába várt hetekig, hó napokig; Saint Creux nem jött felé; ő később türelmetlen, féltékeny, majd haragos és méltatlankodó kezdett lenni; utóbb annyira ment, hogy ő maga egy izben, midőn Saint Creux épen valami szomszéd megyében demagogoskodott, a grófné oda sietett, hogy őt meglepje.

Elszomorodva tapasztalá, hogy ez nem volt az ő kedvencze, nem a leányarczu költő, hanem valami brutális alakoskodó, ki az ismeretes hazafi nevét felhasználta a világ bolondítására.

Még két, vagy három ilyen ál-Saint Creuxt fedezett fel azután, kik mind a könnyenhivő közönség ámitására, majd dicsvágyból, majd aljasabb érdekekből felhasználták a nép rokonszenvét e név iránt s ha egy helyütt leálar-

czozva, odább kergették őket, másutt megint újra kezdték ugyan azt a comoediát. Később ennek a divatja is elmult, s Saint Creuxról egészen elhallgatott a világ.

Josephine már egészen letett róla, hogy az igazi Saint Creuxt feltalálja s csüggedten tért vissza elhagyatott kastélyába. Bizonyosan vagy elfeledte őt a régi hű szerető, vagy elveszett a kietlen nagy világban.

Ott képzetében földidézte az édes emlékeket, mik lelkét e név viselőjéhez csatolták. Hogy élt hónapokig körülé, egyszerű bretonlyány öltözetében, milyen jól illett az neki. Szelid arcza alig hazudtolá meg köntösét. Milyen boldog volt, ha fejét úrnéja kezére lehajthatá, mint ragyogtak szemei, azok a szép fekete szemek; mikor arról beszélt, milyen boldog jövendő vár reájuk; akkor meghazudtolá arcza a hajadoni mezt.

És mintha csak tegnap, mintha csak egy órával ez előtt történt volna, hogy őt Josephine a tükör mögötti fülkébe elrejté. A nagy zavarban egymást utoljára megcsókolni is elfelejték.

Nem is hitték talán, hogy ez utoljára van; azt gondolák egy óra mulva ismét fel-

nyíthatja a grófné kedvese börtönét. Milyen különös is volt az. Mintha még most is ott kelene neki állani.

A grófné ábrándozva, félig öntudatlanul nyúlt a tükör titkos rugójához, tán azt remélte, hogy valami utbaigazgató jelt találhat ott Saint Creuxtól.

A tükör elfordult lassan, s a feltárult fülke mélyében — akkor is ott állt Saint Creux.

A régi hű szerető, breton lányöltözetében, — csakhogy már régen meghalva.

Lábainál hevert a szellentyü zsinórja. Azok az apró kis férgek, miknek lepéi este a gyertyavilág körül repkednek, miket molyoknak szoktak nevezni, azok ölték meg Saint Creuxt, összerágva a selyem zsinort, melynek a szellentyüt kelle fölnyitni s az ifju ott fulladt meg.

A tükör hátulsó részére tüvel ez volt felírva.

— Kedvesem; a szellentyü zsinórja elszakadt; én itt megfulladoz, de el nem árullak. Adieu.

Az ifju még az alatt halt meg, a míg a grófnét a három ór szobájában tartoztatá; — szó

nélkül, a halálküzdelem legkisebb nesze nélkül; a falnak dülve s fejét kezére támasztva. Alig három lépésnyire kedvesétől lehellte ki lelkét, a nélkül, hogy ő maga hallotta volna vég sohaját, a mely ő hozzá és ő érte szállt el.

A KÉNYTELEN MULATSÁG.

(Egy öreg báró fecsegéseiből.)

Nemde kedves barátocskáim, ismeritek gróf Repey Stefinét? az ifjabbikat, nem az öreg asszonyt: azt a kis creol princeszt; azt az én fekete szemü coboldomat: — nem az enyimet, dehogy az enyimet; csak úgy szavam járása ez. Mind ismeritek, te is, ő is, én is; so-hajtoztatok után: a eleget: te is, ő is, én is; de olyan szerencsés egyitek sem volt, mint én, hogy vele egy kocsiban utazhatott volna éjjel. No persze a társalkodóné is ott volt. De mind a mellett is nagy szerencse. Hanem köszönöm én az ilyen nagy szerencsét.

Egyszer Kerékváron, a kastélyában eszibe jut neki késő este, hogy holnap casinó bál

lesz Aradon, ő neki okvetlen ottan kell lenni; azonnal befogat; nem volt más nála, csupán csak én : „kérem kedves báró, legyen szives, kísérjen el Aradra.“

No kedves báró! Mit mondhatok neki? Grófné, ma déesse! sötét van, felfordulunk, kitérjük a lábunkat, hogy tánczolunk aztán kitért lábbal? Három Körösön kell keresztül mennünk, egynek a hidja okvetlenül el van romolva, ez napirend; belefulladunk: Szalontánál átkozott nagy erdön kell keresztül mennünk, az tele van zshivánnyal, én meg nem védelmezhetem egyedül. Aztán mi szükség ma elindulni? holnap reggel szépen thea után kocsi ülhettek, délutánra a négy holdas pej beröpit bennünket Aradra, s estig elkészülünk a toilettel.

Beszélhettem én annak. Ismeritek, mentül inkább beszéli le az ember valamiről, annál inkább akarja. Hogy ő bizony lóhalálába nem akar sietni. Ki akarja magát pihenni az út után; csak nem mehet azon törődötten, echauf-frozva, brizirozva, maltraitirozva a hintóbul egyenesen a bálba. Meg hogy ő mennyire szeret este utazni, hogy az milyen szép, milyen idealis : a csillagok, a békák; meg más min-

denféle; pedig semmi sem volt benne, mint egyedül az ő szeretetreméltó capricea, a mi az ő mignon fejcskéjében született s a minek teljesülni kellett, ha mingyárt az ég föld összezakad is.

Enfin mi választásom maradt? vagy vele menni, vagy ott maradni egyedül a kastélyban; én természetesen az elsőbre resolváltam magamat; a miért ő megengedte, hogy átellenében ülhessek a hintóban.

Hiszen az igaz, hogy az pompás élvezet volt; a grófné lassankint egészen elhalmazott kegyeivel, először egy skatulyát adott az ölembe, azután egy muffot, később egy uti necessairet akasztott a karomba, azután még egy pár darab collit; végtére pedig elkezdett aludni. Én kérdezhettem tőle, a mennyit akartam; legfeljebb, mikor néha nagyot zökkent a kocsi, és ő fölébredt, akkor kérdezett sorba, meg van-e a necessaire? hol a táska? hol a ridicule? nem feküdtem-e rá a kalap skatulyára? azután megnyugtatta aludt tovább. Később a társalkodóné kezdett el fohászzkodni, hogy Herrgott! milyen migraineje van; akkor aztán én is úgy tettem, mint a ki alszik.

Egyszer arra ijedünk fel, hogy a kocsi na-

gyon féloldalra fordul és megáll, mintha valami árok partnak ment volna neki.

Az én grófném is fölbred s nagy álmosan kérdezi, hogy mi baj?

Az inas leugrik a bakról s odajön a hintó ablakhoz :

— Nagyságos asszonyom ; aligha el nem tévedtünk.

— Nos aztán? kérdi a grófnő ; azért nincs mit megállnunk, ha út van előttünk, valamerre csak eljutunk rajta.

— Igen is, de

— Mit igen is de? valahová csak vissz az út

— Visz ám, de attól tartok, hogy nem jó helyre.

— Bolond vagy. Van is nem jó hely a világon. Hát mi tájon vagyunk?

— Instállom, a szalontai erdőben.

— No biz a szalontai erdő nem rengeteg, akár szélében, akár hosszában megyünk rajta végig, két óra alatt szélit érzük.

— Igen is kérem, de attul fél a kocsis . . .

— A kocsis? Hát az van a conventiójában, hogy féljen?

— Igen is, hogy valami baj éri a nagyságos asszonyt.

— Hát mi köze hozzám a kocsisnak?

— Vagy pedig a lovakat.

— No már azokhoz van köze.

— Mert hogy ebben az erdőben szoktak lenni szegény legények.

— De bolond az a kocsis; hát ő nem szegény legény?

— Igen is; olyan szegény legényeket gondol a kocsis, a kik a lovakat elveszik az embertül.

Erre én is közbe szóltam :

— Grófné, ma déesse, ez nem tréfa. Lássá, minek jöttünk el éjtszaka hazulról, most itt hálhatunk az erdő közepén; elvehetik a lovakat, az életünket, és még más egyebünket is; bárcsak a revolverem itt volna.

— Hogy még azt is elvegyék ugy-e? tréfált a kis daemon kaczagva, azzal, mielőtt gátohattam volna, kinyitotta a hintó ajtaját s kiszökött belőle.

— Ah minő pompás éjtszaka! Milyen illatos az erdő, hogy ragyognak a fénybogárcák a fűben. Nézze csak báró.

Nézzem? Mikor három lépésnyire nem lehet látni a sötétségben.

— Dehogy nem lehet. Hát ott a fák közül nem csillámlik elő valami világosság?

Bennem meghült a vér. Valami haramia barlang közelébe jutottunk.

A kocsis a bakról olyan hangon felelt, mint a kinek a torkát szorongatják.

— Igen is nagyságos asszony, az a vendégmarasztó csárda.

— Vendégmarasztó! Ah bravó. Ez hát épen nekünk való. Térjünk arra.

Én kétségbeestem : „Az Istenért grófné, mit akar? Az ott egy hirhedett haramia barlang, a hol mindnyájunkat megölnek, egy rosz hirü gyilkosverem, a minek a kocsmárosa egyetértésben áll a vidék minden rablójával; a hol már számtalan embert megöltek.

A gonosz lény még kaczagott rajtam; azt mondta, hogy én mindezeket a rémdolgokat csak a vaterlaendischer Pilgerből olvastam, a mik soha sem történtek meg; és hogy aztán, ha volna másik vendégfogadó, abba szállnánk, de minthogy csak ez az egy van, tehát nincs válogatás. Azzal meghagyta kocsisának, hogy szép csendesesen hajtson utána, majd ő előtte megy gyalog, s mutatni fogja az utat.

Minden sopánkodás, ellenkezés haszontalan volt; mennünk kellett csakumpak az elát-

kozott csárda felé; mert ő azzal fenyegetett, hogy egyedül is oda megy, ha mi félünk.

Már az igaz, hogy ez a kis rosz tündér nem is fél semmitől.

A mint közelebb értünk a csárdához, egyszerre vig kutyakopogó zene ütötte meg füleinket, mely az ablakon keresztül hangzott.

— No mon Dieu; most épen tele van zsi-ványokkal.

— Lássá! szólt kötekedve a grófné; bálba indultunk s bálba jövünk; sorsát senki sem kerülheti el. Azzal vakmerően sietett az ajtó felé.

Én egy perczig azon gondolkoztam, hogy megfordulok, ott hagyom és elszaladok; de ez még sem illett volna, meg nem is tehettem, mert mamzell Cesarine, a társalkodóné úgy bele csimpajkozott a karomba, hogy nem menekülhettem tőle. A jámbor személy már félig meg volt halva, csak fél elevenen követte grófnéját.

Az ajtón kívül is jól lehetett már hallani a szilaj tánczrobajt s a víg rikoltozást, a mit egy csoport férfi odabenn elkövetett; az én grófném mind ettől meg nem riadva, merészen felnyitotta az ajtót, s belépett a csárdába.

Csunya nagy hosszú meszeltszoba volt az, melyben első ijedtemben vagy ötven embert lát-

tam ugrálni tánczolni : később azután hogy megszámláltam őket, tünt ki, hogy csak kilenczen vannak, azok közül is egy a kocsmáros, a ki nem tánczol, és három cigány, a ki muzsikál. Hanem hiszen az öt is elég nekünk.

Mind nagy magas szál legények voltak csak úgy ütötték ököllel a mestergerendát; rettenetes széles vállu ficzkók; mind az öt puskája oda volt támasztva egy szegletbe.

No mi jó helyre jöttünk. A ficzkók, a mint megláttak bennünket, egyszerre abba hagyták a tánczot s bámolni látszottak merészségünkön. Az én grófném azonban hódító mosolyával monda neki.

— Megbocsássanak jó barátim, hogy mulatságukat zavarjuk. Eltévedtünk ezen utazva, s minthogy odább nem mehetünk a sötétben, betértünk ide, ha szállást adnának.

E szóra egy karcsú nyalka ficzkó kivált a többi közül, egyet pödörített a pörge bajuszán, levette betyáros kalapját, összeüté bokáit s meghajtvá magát a grófné előtt; azt mondá neki, hogy épen nem találja megjelenését alkalmatlannak, sőt inkább nagyon szerencsésnek érzi magát. Ő most itt a gazda, neve Fekete Józsi (az a híres zsvány) hát ő nagysága kicsoda?

Mielőtt megránthattam volna a grófné mantillejét, hogy meg ne mondja, kinek hiják; már ő felelt is ; „én gróf Repeyné vagyok innen Kerékvárról.

— Óh van szerencsém. Ismertem az öreg grófot : egyszer utánam lőtt dupla puskával de nem talált. Tessék leülni grófné.

Kellemes ismeretség!

A grófnő leült a lóczára; a ficzkó melléje; engem nem is kinált.

— S hová tetszik utazni ilyen éjszaka?

(Meg ne mondja! inték neki szemeimmel.)

— Aradra megyünk a casinobálba.

(Adieu báli ékszerek!)

— Óh akkor hát nagyon jól jött az eltévedés: nem kell nagysádtoknak tovább menni; mi is épen bált adunk : ha nem vetnék meg meghívásunkat. Igen jó cigányaink vannak, szalontai banda. Pompás csárdásokat húznak. More, azt a szép asszony nótáját! Láb alatt legyen a szemed!

A semmirekellő nem is kérdezősködött tovább, hanem a mint rárántották a csárdást félvállra vetette gombos dolmányát, derékon kapta a grófnét s kipördítette a középre.

Egy másik kamasz meg szinte odaugrott

Mamzell Cesarinehez, azt félájultan, egész örületen felragadta; annak azután soha sem kellett magáról gondoskodnia, mert egyik kézről a másikra adták, hogy soha sem érte a lába a földet.

Hanem az én grófném kitett magáért. Mintha csak Aradon a vixolt padimentomon járná, oly kedvvel és tüzzel lejtett. Soha sem láttam öt csábítóbbnak, kedvesebbnek, mint ez órában. Máskor is láttam én már magyar tánczot, s akkor legfeljebb is furcsának tetszett előttem; de így meg nem értette még velem senki, hogy mi az? mint ez a semmirekellő betyár.

Eleinte nagy délczegen jártatta körül tánczosnját, mintha neki volna legtöbb oka a világon mostan kevélynek lenni, csak úgy félvállról büszkén tekingetve le rá, majd megbele rikkantott a zenébe, mikor már sok volt, a mi sok, s kiállt a középre, maga előtt járattva tánczosnját, a ki szemérmesen húzódozva lejtett előtte, mint valami lepke, mely minden virágot megérint, de egyre sem száll le: igazán mondom nem látszott, hogy ér-e a lába a földhöz? A legény nagy nyalkán oda-oda hajtott hozzá, mintha mingyárt átakarná ölelni, aztán csak megállt, egyet dobbantva lábával s

a fejét felvetve büszkén, a bábajos kis tündér ide-oda csalogatta maga után, néha egészen oda futott hozzá, mintha, keblére rohanna, azal egyet pördült, megint messze volt tőle, csak a szemeik nézése mutatta hogy összetartozó pár. A legény utóbb, mintha neheztelne, elfordult tánczosnéjától, oda állt a cigány elé s annak járta a maga daczos haragját, mikor aztán kitánczolta a boszúját, egyszerre visszapattant, elragadta tánczosnéját, megforgatta maga körül, mint a forgó szél; a grófné úgy tánczolt, mint egy villi.

Én a nagy gyönyörködés mellett csak azon aggódtam folyvást, hogy ez a vad ficzkó nagy hevében nem engedi-e magát valami illetlen demonstratióra ragadtatni a grófnő ellenében? Tudjátok, a kisértés nagy volt. A grófné egészen az ő hatalmában; a ficzkó úgy is régen halálfia, egy gonosztettel több vagy kevesebb sem árt sem használ. El voltam rá határozva, hogy a mint a grófnét csak egy illetlen érintéssel is megbántja, odaugrom a lerakott puskákhoz, felkapok egyet s agyonlövöm a gazficzkót. Becsületesemre mondom, hogy erre egészen el voltam szánva.

Azonban erre nem volt szükség : a tánczo-

sok eljárták a három a tánczot; a zsványvezér szépen helyére vezette a tánczosnéját s tisztességgel kezét csókolt neki; megköszönte szivességét s azzal odalépett hozzám s kegyesen vállamra veregetve kérdé.

— Hát öreg uracskám, nem tánczol?

(Én per öreg uracskám!)

— Köszönöm, nem tudok tánczolni.

— No, — jól van. Szólt és vissza ment a grófnéhoz.

— Bocsánat, nagysád, hogy nem vagyunk illendően elkészülve ilyen diszes vendégek elfogadásához, s vegye jószívvel, a mink van; nem sok az, de jó.

Érté alatta a báli lakomát.

Pompás banquet volt; mondhatom. Egy nagy bográcsban pörkölt borjúhúst tettek fel a hosszú asztalra s azt körülülték.

Tányér nem volt a világon, kiki a körme közül falatozott, egy darab kenyeret fogva kezével s bicsakkal szedve ki a konczot a bográcsból.

Az én grófném úgy evett, mintha három nap óta koplalt volna. A zsvány vezér maga saját csillagos bicskájával szedegette ki számára a legpirosabb hús darabokat (úszott min-

den a paprikás lében); s úgy rakta fehér czipójára. Azt mondta, hogy valami fölséges!

Egyszer eszébe jutott a ficzkónak észre venni, hogy én nem eszem.

— Egyék öreg uracskám; ettől hizik az ember, mert lopott jószág.

Szépen vagyunk.

— Köszönöm, nem ehetem, mert nagyon-paprikás.

— No hát jól van. Azzal ismét békét hagyott.

A bort persze kulacsba adták fel; pohárról nem lehetett szó. Fekete Józsi parasztszokás szerint elébb maga ivott a kulacsból, azután megtörülve annak száját bő inge újjával a grófnéra köszönté; az elfogadta és, lelkeim! lelkeim! ivott belőle. Bámulatos egy asszony ez!

Ekkor megint felém fordult a gazember s megkinált.

— Igyék hát öreg uracskám, (megint öreg úr!) mert biz elalszik itten.

— Köszönöm, nem ihatom; homoeopathiával élek.

— Ahá! kaczagott a ficzkó. Similia similibus. (Még deákul is tud a kópé.) Én is homoeopathiával élek s minthogy tegnap megártott a bor, ma borral gyógyítom magamat.

Szentül meg voltam győződve felőle, hogy majd mikor lerészegesznek, akkor azután agyon vernek bennünket. Megittak öten egy hordó bort. Mikor felálltak az asztaltól, még csak nem is tántorgott egy is.

Míg a cigányokat traktálták, a zsványvezér megint odajött hozzám.

— Ejnye öreg uracskám (ördög vigyen el öreguraddal) hát se nem eszik, se nem iszik, se nem tánczol? Mivel mulatja hát magát? Szeret e kártyázni?

Azzal egy tuczat kártyát vont elő a zsebéből :

No most ez azt akarja megtudni, mennyi pénz van nálam?

— Nem tudok semmiféle kártyát.

— No majd mingyárt megtanítom én egyre. Könnyű azt megtanulni nagyon. Nézze egy kártyát kiteszek ide, a másikat emide. Erre tesz maga, arra teszek én, a melyikünknek hamarabb kijön a figurája, az behúzza a másikat.

A gazember elkezdé nekem formaliter magyarázni a landsknechtet : mintha nem azon vesztettem volna el Újfalut és Ófalut. Kénytelen voltam megtanulni tőle.

Mit volt tennem? lekellett vele ülnöm kár-

tyázni; a zsebemben volt egy csomó rézpénz; gondoltam azt rárisquirozom s kivettem az asztalra.

— Micsoda? csak nem akar itten rézpénzre játszani? Nem vagyunk mi a malom alatt. Itt a bank. — Ezzel kiterített az asztalra egy rakás új húszast és aranyat.

Erszényemben volt egy néhány húszas is. Nagy félve föltettem belőle egyet az első lapra. A kártya fordult, s én megnyertem a tételt. A zsvány fizetett. Világért el nem mertem volna tenni a pénzét; ott hagytam az egészet. Másodszor megint megnyertem. Megint nem vettem el. Negyedszer, ötödször, hatodszor, folyvást nekem járt a szerencse; én izzadni kezdtem. Rettenetes helyzet, mikor az ember egy zsványnyal kártyázik s annak egyre nyeri a pénzét. A hetedik tétel megint az enyim lett. Már akkor egy egész határ húszas állt előttem. Nekem hideg veríték csorgott alá a két halántékomon. Mért nem tudott ez a szerencsém lenni Pozsonyban az országgyűlésen? Ismét ott hagytam az egészet, magamban imádkozva; óh uram Isten, engedd már, hogy elveszítsem ezt a pénzt. Hiába, nyolczadszor megint én nyertem meg. De már halál fia vagyok. A

ficzkó nevetve mondá : „Öreg uracskám, maga aligha nem szerelmes ebbe a szép grófnéba, mert gyalázatosan nyer.“ A semmirevaló még példálózni mert velem. Én reszkettem minden porczikámban , mikor a kilenczedik fordulókövetkezett. Ott van! az is az én részemre ütött ki. A zshivány nagyott ütött az öklével az asztalra s kaczagva mondá. „No öreg uram, ha maga így nyer, akkor én elveszteném itt egy óra alatt Bihar vármegyét!“ azzal jösszeszedte a mi pénze maradt és felállt az asztaltól. Én remegve bátorkodtam őt megkínálni az általam elnyert pénzzel. A ficzkó büszkén, mint egy hidalgó nézett le rám : „kinek néz az úr engem? eltegye a pénzét, mert kilököm vele együtt az ajtón.“ Uram Isten, mit csináljak már most ezzel a pénzzel? olyan pénzzel, a miért már valakit agyonütöttek, s a miért engem is agyon fognak ütni. Fogtam az egészet, odaadtam a cigányoknak. Akkor láttam át csak, hogy milyen bolondot cselekedtem! Hisz ezzel legjobban elárultam magamat, hogy pénzes ember vágyok.

A gaz cigányok aztán körül fogtak hogy elhúzzák az én nótámat, mondjam meg melyik az én nótám. Azzal vágtam ki magamat, hogy

a grófnéhoz utasítottam őket, húzzák az ő dalát.

A grófnő nem sokat kérette magát; elkezdte az ő gyönyörű szép syréli hangján dalolni a télen nyáron pusztán az én lakásomat; olyan szépen, olyan bűbájosan, hogy én elfeledtem magamat, azt gondoltam Pesten vagyok a casinopáholyban s elkezdtem neki tapsolni.

A zsványelnök szintén tapsolt; hanem már most ő tanítja egyre a grófnét, ez az ő nótája.

A vad gazember aztán fújta valami mezei rithmust, a mit én bizony nem tanultam el tőle.

— Nő már most öreg uracsám, önön a sor, énekelje el ön is a magáét.

Én rettenetes zavarba jöttem. Én énekeljek? Ebben a halálos szorongatásban énekeljek, a ki egyéb nótát sem tudok, mint „Isten hozzád te csöndes ház.“

— Én egy általjában nem tudok énekelni. (Ez a gonosz lidércz asszony mindig retentőket szokott kaczagni rajtám, mikor egy operarészt öntudátlanul el kezdtem dudolni, gyalázatos, rút rekedt hangom van, mint egy pávának.)

A grófné ekkor francziául szólt hozzám,

hogy énekeljek, ha azt nem akarom, hogy vonakodásom miatt valami insulteot tegyenek mindnyájunkon.

No még ez a biztatás kellett az én talentumomnak, hogy semmit se tudjak. Mit tehettem? Szivemben a rettegés nyilaival, torkomban a halálos félelem anginájával rá kezdtem az „Isten hozzád“ot s eresztettem magambul nagy keservesen. A közepéig nagy ájtatossággal viselte magát a grófné; de a mint a „csak benned lehettem boldog“nál felfelé erőlködve, egy kegyetlen gixert találtam ejteni, kitört belőle a kaczagás; utána az egész zshiványhad elkezdett rajtam nevetni; mig utoljára magam is nevettem; pedig tulajdonképen egy csepp okom sem volt rá.

Azután megint táncolni kezdtek, a grófné kifáradhatlan volt. Ott járta kivilágos kivirradtig. Mikor a nap besütött az ablakon, akkor azt mondá a zshiványnak, hogy már most köszöni a mulatságot, elég volt, fogassa be a lovait, hadd menjen odább.

No most lesz mingyárt az agyonverés.

A haramia kiment, felköltötte a kocsist, az inast, befogatott rendén, s vissza jött jelenteni hogy felülhetünk.

Bizonyosan az úton akarnak bennünket leöldösni.

Nagyobb félelemmel, mint leszálltam, ültem fel megint a hintóba. Gyanús volt előttem nagyon, hogy a tárczámat nem kérik el tőlem.

A ficzkó maga is lóra kapott s hintónk mellett nyargalva elvezetett bennünket az országutig, ott utba igazított; kalapot emelt, jó mulatást kívánt és visszafordult.

Én csak akkor mertem hinni, hogy élek, mikor Zerindre értünk. Csak itt kezdtem el azután szemrehányásokat tenni a grófnénak, hogy micsoda szomorú kalandba keverhetett volna bennünket, ha ezek a gazficzkók tőlem nem félnek, mi mindenféle sotiset követhettek volna el rajta. Hiszen így is elég volt. Ki világos kivirradtig betyárokkal tánczolni a csárdában.

A kis hamis végig hallgatta szemrehányásaimat s akkor azt mondta :

— Apropos kedves báró, nem álmos ön?

— Nem biz én. Felelék neki boszúsan.

— Úgy elénekelhetné most azt a dalt, a minek a végével adós maradt.

— Már most hát álmos vagyok.

Egész Aradig azzal a gondolattal kecseg-

tettem magamat, hogy mennyi kegyre lesz a grófnénak szüksége, hogy a detestabel kaland titokban tartását tőlem megvásárolja. Hat óra-kor értünk Aradra, a mig e fogadó ajtajától szobájáig felmentünk, három ismerősének mondta el ő maga, hogy mi történt véle. Mire a bálba jutottunk, már minden ember tudta. Még ettől a profitomtól is megfosztott.

Azért még is ő volt a legszebb asszony a bálban. És ezt ő jól tudta, különben minek is ment volna oda; hiszen egy lépést sem tánczolt; azt felelte mindenkinek, hogy halálba el van fáradva. El is hiszem. Tizennyolcz csárdást tánczolni éjfél-től reggelig. Én nem tánczoltam, még is alig álltam a lábomon.

Magam a játékszobába siettem. Most ölelkezik veled a szerencse; most szorítsd, gondolám magamban. Egy asztalnál landsknechtet játszottak. Félre innen, ma dühödt szerencse van velem. Igen biz az; elvesztettem netto ezer pengőt. Csak akkor üldözött a jó szerencse, mikor látta, hogy félek tőle.

Fél esztendő mulva egy hirlap akadt a kezembe melynek hivatalos rovatában (egyebet nem is olvasok) azt találtam, hogy Fe-

kete Józsi a hirhedett haramia, a szegedi rögtönitelő bíróság által halálra ítélte, felakasztatott.

Elvittem Repey Stefinéhez az érdekes hírlapot s mutattam az újdonságot neki.

— Ejnye, szolt ő végig olvasva az ítéletet; pedig milyen jó tánczos volt.

JORDAKI FEJE.

El volt már vesztve minden : a harczok dicsősége, a honfiak reménye, a szent sereg virága, minden, minden lehullott a dragasáni ütközetben, mely Moldova erejét letörte, s ismét a magas porta küszöbe alá hajtá.

Harminczhárom ifju bajnok a szent csapatból, kik a kereszttel keblükön harczoltak a hitért és hazáért, keresztül törte magát a jancsárok sorain s elmenekült a hegyek közé.

Mind olyan fiatalok voltak; az egész sereg vitézei között egy sem volt a tizennyolcz éven felyül : maga Jordaki a vezérek legbátrabika csak tizenhetet számlált még.

Mikor veszve volt az ütközet; Jordaki le-

szakítá a szabadságért küzdők zászlójáról a lo-
bogót, körülköté derekán öv gyanánt, egy
kardot az övébe szúrt, másikat kezébe fogta,
s azt mondá társainak : „utánam!“ és a körül-
özönlő jancsárok közé rohant.

Mikor keresztül vágta magát és visszáné-
zett : csak harminczketten követték, a többi
elmaradt halva.

De a harminczkét vitéz ki tudta szabadí-
tani vezérét a tengernyi had közül, s mi több,
magával hozta, kit a csata folyamában foglyul
ejtett, a daliás Tyndari béget, a szultán leg-
ifjabb vejét, ki lelőtt lova alá szorulva, elnyo-
matott a szent csapat vitézei által, s kit a leg-
főbb küzdelem közepett sem bocsátának el ma-
goktól a menekvők; hanem magukkal ragad-
ták a hegyek közé, miknek ismeretes szakadé-
kai egy pillanatra menedéket nyújtottak
nekik.

A győztes spahik estig üldözték őket, ha
egy perczre leültek pihenni a szikla alá, mely
nyughely és rejtő fal volt rájuk nézve, már a
másik pillanatban ismét tovább futni kény-
szeríték az üldözők felhangzó kiáltásai, kik
erőfeszítve rohantak a menekvők után, jól
tudva, hogy Tyndari bég is közöttük van.

A nap letűnt már, de helyette feljött az áruló hold; mely bevilágítja az egész tájat, elrabolva a menekvőtől az éjtszaka áldott sötétjét, a jancsárok büszült csapatja mint a menekvő özet, úgy verte fel őket menedékeikből.

A dragasáni hegy kettős orma között egy fekete épület tornyai rajzolódtak a holdvilágos égen, a legmagosabb torony tetején látható volt a kettős kereszt: a szélső két ablakból gyöngye gyertyavilág sugárzott a holdvilágon keresztül.

Ez épület volt a zeki zárda.

Kegyes szüzek világtiltó laka; ha ennek kapuját elérhetik a menekvők, akkor legalább megpihenhetnek — holnapig; mert hiszen a szent hajadonok nem tarthatják zártan a kaput a szent sereg végvitézei előtt, s ha kell, meg fognak tudni halni velük együtt.

A zárda tornyából melancholicus ringással hangzott alá a lélekarang csengése: „halott van a zárdában“ mondá egyik vitéz a másiknak; „majd lesz több is.“

Épen bevégzé a csengetyű szomorú mondanivalóját, midőn Jordaki megzörgeté öklével a zárda ajtaját.

— Ki jön? hangzék belülről.

— Jordaki és a hetairia.

A kapu kinyilt e szóra, tisztos agg hölgy fogadta a belépöket, fehér talárban, fekete skapularé a fején; a zárda apátnöje.

— Jókor jöttél : légy üdvöz, szölt az apátnö Jordakihoz.

— Roszabbkor nem jöhettem s üdvtelesenb nem lehetnék : felelt ez keserü szóval.

Társai utána léptek a benyitott ajtón : az apátnö számlálta öket.

— Csak harminczkettö? Hát a többi?

— Otthon van már! szölt Jordaki, felmutatva az ég felé.

Az apátnö felvezette a hetairia vitézeit a lépcsökön; a refectorium nagy ajtajánál megállt és újra mondá Jordakinak :

— Légy üdvöz, jókor jöttél; a leány, kit tegnap ide hoztál, ma meghalt szenvedés nélkül.

Jordaki keresztet vetett magára ájtatosan s halkán felnyitá az ajtót.

A terem közepén feküdt ravatalon a halott. Szép fehér jelenet egy másik világból; kézzel tapintható lélek, a kit lát még a szem, az ajk érzi hidegségét, mikor megcsökolja, pedig a szív már tudja, hogy az messze, messze, egy

másik csillagba ment elvándorolni, s nincs közöttünk többé.

Jordaki odament a szép fehér halotthoz; az is gyermek volt még, alig lehetett tizenhat éves s leborult annak hideg keblére és úgy maradt sokáig. Testvére volt a halott; — míg élt, Irénének hívták.

Az a másik ifju, a ki szemeit le nem bírja venni a halott arczáról, Mariotis Naszta; eljegyzett vőlegénye a néma mátkának; egyenkint végig nézi annak minden vonását, szemöldeit, szép ajkait; mintha azt hinné, hogy az által megóvjá őket az enyészettől; vagy tán arra gondol, hogy ha az ember sokáig nézi kedves halottja arczát, maga is meghal bele.

Két szál gyertya ég a halott fejénél, harmadik a holdvilág, mely az ablakon besüt; négy apácza halotti zsolosmát énekel a térdeplő előtt.

A halotti ének közepett lövés dördül el odakünn, s a festett ablak üveg cserepei csörömpölve hullanak be. A jancsárok, a szipahik körül fogták a kis zárdát.

Jordaki fölemelkedett szép fehér halottja kebléről, megszorítá Mariotis kezét, minden beszéd nélkül indult kiki az ablakhoz.

Nyolcz ablaka volt a zárdának : két két ifju helyet foglalt minden ablak mellett, más-sik kettő fegyvert tölteni állt készen; így kezd-ték el a harczot.

A fegyver ropogott künn és benn, sok jó török vitéz elhullott már a zárda körül, a ki azt hitte, hogy győzelme napját megérte; a jan-csárok nem birták a zárda ajtaját betörni, a hány odáért, a hetairisták golyói mind meg-ölték.

A vad viadal közepett az apácák csende-sen éneklék a kyrie eleysont.

Éjfélíg négy rohamot vertek vissza az if-jak, s a törökök átlátták, hogy a kétségbees-tek nagyon drágán adják vérüket; azért le-küldtek Dragasánba ágyukért. Majd az ágyuk elvégzik a nehéz munkát, az apraja jut a kard-nak és handzsárnak.

Két csatakígyót láttak nem sokára a hegyi úton felvonatni a zárdabeliek; azokat Girlet aga, az ő véres ellenségük kiszegezteté egy átelleni dombra, s trombita szó mellett felszó-lítá az ifjakat, hogy ne védjék magukat hiába; adják ki fegyvereiket, és a szultán vejét Tyn-dari béget, ők maguk kegyelmet kapnak.

Jordaki ekkor karon fogá Tyndari béget

és levezeté őt a zárda sirboltjába; ott egy kökoporsót felnyitva előtte, mutatá neki, hogy az tele van löporral.

— Most eredj fel a zárda tornyába és szólj le onnan a bégnek. Mondjad neki hogy magunkat meg nem adjuk, sem kényére, sem kegyére. Hanem ha azt akarja, hogy téged életben bocsássunk el innen, távozzék el a zárda alól minden hadával; hogy mi elmehecssünk békén, te pedig itt maradj utánunk. Ha azonban egy lövést tesz ágyúival e zárda ellen, én ez épületet veled és velünk együtt a levegőbe röpittem. Úgy beszélj hozzá, a hogy életed kedves.

Tyndari bég felhagyta magát vezetetni a zárda tornyába s onnan kiálta le az agának.

— Vitéz Girlet aga. A te dolgod nem menetetni az én életemet, hanem legyőzni az ellenséget. Azért semmiképen ne merészelj az én életem miatt alkudozni a lázadókkal, a mi neked nincs megengedve; hanem támadd meg őket bátran; gyávák ők és megvannak rémülve mind

A többit nem mondhatta el; egy lövés onnan alulról Jordaki fegyveréből ketté szakítá szájában a szót, és szívében az éltet; Tyndari

bég holtan esett le a toronyból; szultán leánya özvegyen maradt.

Girlet aga még sem lövetett a zárdára; most már épen nem lövetett. Nem akarta elle-neit azon dicsőségben részesíteni, hogy a harc-zban essenek el. Élve akarta őket elfogni. Va-lami látványnak kelle lenni a Hebdomon pa-lota előtt, a mire tartogatta őket.

A Hebdomon tér sok vitéz görög és oláh fejét látta az igazság sátora elé gördülni; Jordaki és társai nem lennének ott az elsők. A harc-zban kifolyt vér kárba megy, de a vesztő-helyen elfolyónak cseppjeit arannyal mérik. Girlet aga kímélte a lázadókat.

Ismét trombitás hirnököt küldte a zárda kapuja elé s azt izené az ifjaknak :

— Vitéz hetairisták. Girlet aga kegyelmet és szabadságot ad tinektek, ha kiadjátok ma-gatok közül a vezért, Jordakit. A többi élve elmehet.

Harminczkét golyó egyszerre zúzta össze a hirmondót : ez volt a felelet.

„Hozz még több ily izenetet“

Girlet aga még most sem lövetett ágyú-ka-l a zárdára.

„Majd jobbat gondoltok reggelig; vagy

egy hét múlva. Ha megéheztek, majd kiadjátok Jordakit.

Két nap közel sem ment a zárdához, csak messziről tartá azt bekerítve, hogy senki el ne szökhessék belőle; harmadnap elfogyott a zárdában minden eleség.

Jordaki leviteté a sírboltba kedves halottját; s azt mondá a zárdanőknek, és bajtársainak, hogy gyűljenek össze mind a főteremben, ha nincs más út a szabadulásra, mint az ég felé, ezt az utat megtalálják.

Mindenki értette, hogy mit akar Jordaki? Mindenki némánmegszorítá vezére kezét; még a gyöngé zárda szüzek is : pedig tudták, hogy ez a halál kézfogója.

Az volt a szomorú terv, hogy Jordaki lemenjen a sírboltba. A zárdanők és férfiak odafenn elkezdenek énekelni; — mikor az ismeretes gyászdalnak vége van, akkor Jordaki az egész zárdát a levegőbe röpíti.

Hát nem szép gondolat ez?

— A ki nem találja szépnek így meghalni : egyszerre, egy pillanatban, együtt szereteteivel, nem is a sírba menni, hanem a felhők közé temetni magát; az elmehet, nyitva előtte az ajtó; adja meg magát török kegyelemre.

Mind hallgattak, mind maradtak, csak egyetlen egy vált ki közülök, a ki el akart menni, megadni magát török kényre kegyre : a fehér halott völegénye Mariotis.

— Mariotis! kiálta fel arczát eltakarva kezeivel Jordaki. A legjobb vitéz! Az én büszkeségem, a kit jobbnak tartottam magamnál. Mariotis adja meg magát egyedül? A völegény nem akar mátkájával együtt temetkezni; az utolsó hetairista nem akar meghalni társaival? Eredj, és eltagadd, hogy közénk tartoztál.

A halál völegényei, a halál mennyasszonyai útálattal fordultak el a kishitűtől, senki sem bucsúzott tőle.

Az ifju völegényt kitaszíták a zárda ajtaján, az pedig fehér kendőt lobogatva futott a török aga sátoráig.

Odaérve elszórta fegyvereit magától és sielve monda Girlet agának.

— Kegyelmes úr, te bocsánatot ígértél a hetairistáknak, ha Jordakit kiadják, ime tehát bocsásd őket szabadon, mert Jordaki én vagyok : de siess a kegyelemmel, mert egy óra mulva halottaknak küldöd azt.

Ah Iréne völegénye, a hetairia legjobb vitéze, legnemesebb szívé, legbátrabb volt

mindannyi közt : ő feláldozta magát Jordakiért és meg maradt társaiért. Odavetét ifju életét a vérpadnak, hogy ezeket megtartsa az életnek. — Azok pedig átkozták őt odabenn, s nevét kitörlék a hetairia sorzatából.

Girlet aga örömében ötven fontos vasbincset veretett az ifju kezére s azonnal új hírnököt küldött a zárdához, függő pecsétés levéllel, melyben azok biztosítva voltak minden bántalom elöl, mehet mindenki szabadon, a ki csak a zárdán belül van.

Az ostromlottak bámulva vették e nem várt kegyelmet. Az oltalom levél kezeik között volt; életet, szabadságot ígért nekik; élet, szabadság mosolygó szavak, a mik úgy csábítják az embert : sorba nézték a levelet, s minden szív elgyöngült bele. Jordaki lenn ült már a sírboltban, nem volt jelen, hogy szét tépte s vissza hajította volna a csábító írást.

Jordaki lenn ült a sírboltban s hasztalan várta a gyászéneket onnan felülről. A hetairisták megnyiták a zárda kapuját s kijöttek a védlevélben bízva. Odakinn lerakták fegyvereiket egy csomóba; — Jordaki hiába várta a gyászéneket.

Mikor átadták fegyvereiket a hetairisták,

akkor Girlet aga megkötözteté őket, és bilincseket rakatott kezeikre.

Azok az oltalom levelet emlegették : a török aga nevetett; hiszen nem érvényes az, kecskebőr helyett kutyabőrre van írva, a pecsét rajta sem viasz, hanem csak kovász. Ti mind valamennyien a Hebdomon téren fogtok kivégeztetni.

Igy jár, ki jobban bizik ellensége szavához, mint a kezében levő kardhoz.

A zárda apátnője ekkor arra kérte könyörögve a török vezért, hogy ha már meg kell halniok, engedje, hogy halál dalukat elébb elzenghessék egyszer az Istenanya képe előtt. Olyan szép dal ez, a melyet még török nem hallott soha.

Girlet aga ohajtá hallani, milyen a gyaurok halotti dala? s megengedé nekik, hogy énekeljenek. Hallgathat-e egy müzülmán füle kellemesebb énekhangot, mint a gyaurok halálramenő énekét?

Jordaki a csendes sírbolt közepén ült egyedül, felvont pisztolya kezében, fejét azon koporsóra hajtva, a melyben testvére nyugszik.

Egyszerre távolból, enyészetes szomorú dal kezd hozzája lehangzani; ez az, a mire várt; a

dal elhangzott csendesen; mikor az utolsó rithmusnak vége volt, a zárdát szétveté a láng, odatemetve alá török harczost, gyaur foglyot

.
Két hosszú hó múlt el azóta : a sztambuli kórodában egy nyomorék harczos nyitá fel két havi öntudatlan lét után szemeit; az egész alak összetörve, zúzva, arcza ismerhetlené égetve, az egész egy fájó tömeg inkább, mintsem ember.

— Ugyan soká aludtál atyafi; szól mellette a beteg ör törökül.

— Hol vagyok? kérdi a beteg bámulva jártatva szét szemeit.

— Még most a földön, kicsi híja, hogy nem a paradicsomban. Ez a sztambuli kórház.

— Honnan hoztak ide?

— A zeki zárda romjai alól. Ott feküdtél a romok közé temetve, a többi vitézekkel együtt : ruhád szerencsére leégett; nem tudják török voltál-e, vagy oláh? Ha oláh voltál; jól elhallgasd.

A beteg elhallgatott. Ő volt Jordaki.

A kórodában úgy bántak vele, mint török harczossal s gondját viselték.

Néhány hét múlva lábaira állhatott ; nyomorék volt, kezei összetörve, tagjai bénák : elbocsáták, hogy kolduljon az utcán.

Elindult a nagy törökvárosban, mankóján biczegve.

Csak úgy homályosan élt lelkében valami borongós gondolat : hogy ő valaha hajdanában a hetairiát vezérelte; hogy egyszerre két karddal kezében harczolt száz ember ellen és nem győzetett le; hogy egy pillanatban elleneivel és barátaival egyszerre repült az ég felé, emberölő tüzláng között, — — és most itt jár a gyülölt Sztambulban, gyermektől kolduló nyomorék, minden utcaszegleten, leülve a fáradságtól: mind a két kezében mankó; idegen arcok csoportja szánakozva néz le rája.

Nem kéregetett senkitől; egy-egy könyörületes muzulmán adott neki önkényt baksist. Észre sem vette, meg sem köszönte azt; azon gondolkozott, hogy talán nem is ő az a Jordaki, ki a hetairia vezére volt egykor.

Midőn egyszer a méla ögyelgésben a Hebdomon palota terére ér, nagy néptömeget lát maga előtt, mely kíváncsian tolakodik a palota kapuja elé. Őt is magával sodorta át ár.

Egy hirnök nagy dobszó mellett hirdet a tér közepén harsány szóval valamit :

A nyomoréknak úgy tetszék, mintha saját nevét hallaná említettetni : figyelni kezdett a hirnök szavaira.

— Müzümánok! Igazhitű népek! Ime a nagyúr kegyelméből kitétetett a palota kapujába a hirhedett lázzadó vezér Jordaki feje, mely mai napon a diván parancsára levágotott. Jertek és lássátok meg azt. Allah kegyelmezen minden igazhivőnek.

Jordaki bámulva hallá e kiáltványt. Most még inkább szédelgni kezdett. — Jordaki feje a Hebdomon palota kapujában. — Jordaki feltámadva és még is lefejezve; e — gondolatzavar megháborítá lelkét egészen.

Odafurakodott ő is a kapuhoz : késő estig tartott, mire odáig tudott vergődni a csődülő néptömeg között.

A kapu alatt bibor állványon volt egy széles ezüst tálcza; azon egy fiatal ideálszép-ségü ifju levágott feje, lehunyt szempillákkal, félig nyitott ajkkal, de a szabadság nemes büszkeségével ráncztalan homlokán.

Jordaki ráismert e főre : — Mariótisé volt.

A hirnök recsegő hangja kiáltá a népnek minden óranegyedben :

— Lássátok a lázadó Jordaki fejét, mely a diván parancsára levágatott, Allah kegyelmezzon minden igazhivőnek !

Jordaki hallgatá — és hallgatott.

CSERÉLJÜNK VÖLEGÉNYT.

Soha sem láttam olyan meglepő hasonlóságot testvérek között, mint a minő a két Kondorossy leányé volt.

Illendőbb volna ugyan, ha per „kisasszonyok“ beszélnék róluk, hanem akkoriban, a mikor ők még azok voltak; a kisasszony nevezet nem tartozott a megtiszteltetések közé; a „lyánka“ pedig mind végig megmarad legszebbnek czimnek.

Tehát a két lyány annyira hasonlított egymáshoz, hogy azt soha senki meg nem tudta mondani : melyik a Tinka, melyik a Minka? annyira egyformán piros gömbölyü arczaik, egyformán nevető és duzzogó ajkaik, egyforma

kék szemeik voltak, még a beszédben, a kaczagásban is annyira hasonlítottak egymáshoz, hogy különbséget nem lehetett közöttük tenni. E felett még szüntelen egyforma divatot tartottak; a legkisebb toilletterészletig hasonló szoktak öltözködni. Minkánál egy hajfürtnek nem volt szabad másképen állni, mint Tinkánál; csupán a ruhaderékre nézve nem voltak egymással egyességben. Minka azt hitte, hogy Tinka vállfüzője neki bő; Tinka viszont karsúbbnak tartotta magát testvérénél s e miatt elégszer megtépték a szegény szabó üstökét, a ki összezavarta őket, azt állítva, hogy úgy is mindegy az, mikor egy mértéke van mind a kettőnek.

Még a derék főfiscus is, a ki gyámjuk volt a lyánkáknak, sokszor összetévesztette őket, az egyik által kikért pénzt a másiknak számítva be, mely miatt minden évben sok eligazítási valója maradt. Nem is bánta volna már, ha férjhez vennék mind a kettőt, hogy megszabadulna a gondjától.

Járt is a házhoz két fiatal katonatiszt, a ki élethalálra udvarolt a két lyánnak. Ne tessék hinni, hogy csupa symmetria kedvéért ezek is testvérek lettek légyen, és szintén egymáshoz

minden hajszálra hasonlók; sőt inkább az egyik nádorhuszár volt, a másik Civalart-uhlanus; amaz Kertészynek [hítták, emezt pedig Bratanszkynek, amaz alacsony, barna fiú volt, fekete kondor hajzattal, barnapiros ábrázattal, emez nyulánk szőke ifjú, alig látott bajuszszal és szelid kék szemekkel. A huszár vidám, tréfás mulattató volt, az uhlán finomabb, érzelgőbb; a huszár rosszul beszélt németül, az uhlán rosszul magyarul; egy szóval ég és föld volt közöttük a különbség.

Hanem azért ezek sem tudták, hogy melyik az egyik leány, melyik a másik? hanem udvaroltak mind a kettőnek, tánczoltak velük vis a vis; confundáltak az engagemment; kétszer köszöntek jó reggelt az egyiknek, a másiknak meg egyszer sem, s elmondták Minának az izenetet, a mit ő küldött Tinkának; a szív dolgában pedig egy átaljában nem voltak tisztában velük.

Egyszer Kertészy komolyan előveszi a lengyelt :

— Te pajtás, egyszer még is tisztába kellene a felől jönnünk, hogy e két leány közül melyik az egyik, melyik a másik?

— Azt én is gondoltam már.

— Mert azt még is meg kellene tudnunk, hogy melyikbe vagyok én szerelmes, és melyikbe te?

— Azaz, hogy tulajdonképen azt kellene megtudnunk, hogy melyik szerelmes én belém, és melyik te beléd?

— No mert a többi aztán mindegy.

— Hát az igen egyszerű dolog. Lépünk fel és kérjük meg őket.

— Hogyan? Mind a ketten mind a kettőt, a hogy aztán nekik tetszik?

— De nem úgy, hanem külön mindenkünk a magáét.

— De hát ha valami bolondot csinálunk: én azt találom megkérni, a ki téged szeret, te meg az enyimet s kosarat kapunk mind a ketten?

— Hát egyikünknek fel kell áldozni magát; húzzunk sorsot. A melyikünkre jön a szerencse; az elébb lép fel, mint kérő. Válaszszon izlése szerint; ha választásával szerencsétlenül jár, az annak a jele, hogy a másik bátran nyomába léphet; ha pedig szerencsés lesz, a másik szintén tudni fogja, hogy melyik az övé?

— Áll az alku!

A két vitéz rögtön leült egy partié sakk

mellé, a melyik elveszti a játékot, az fog előbb leányt kérni.

Természetesen a huszár vesztett. A sakk nem huszárnak való.

Kertészy indult az első rohamra; mint jó huszárhoz illik, nem sokat válogatott az ellen-ségben, a melyiket legelőbb találta, azt rögtön megkérte. A megtámadott ellenség Minka volt. Nem állhatott ellent : capitulált.

Kertészy rögtön sietett vissza diadaltól ra-gyogó orczával barátjához.

— Győzelem, bajtárs, győzelem; én meg-hódítám az enyimet, most siess te a maga-déért.

Egy negyed mulva aztán Bratanszky is épen olyan fényes arczczal jött hozzá; ő neki is igent mondtak. Most aztán ketten örültek a győzelemnek.

Pedig nem volt okuk olyan nagyon örülni; mert ha megfordítva tettek volna kérdést, ak-kor is igent kaptak volna.

A leányok mingyárt siettek az öreg főfis-cusnak bejelenteni, hogy ők férjhez mennek; no hálá Istennek, monda az; s tiz évvel fiata-talabb lett örömében; hát kik a völegények? és a többi.

A lányok elmondák a tudándókat, kérték a gyámapát, hogy egy napon szeretnének mind a ketten megesküdni, szerezzze meg számukra a dispensatiókat, adja elő a költségeket s több efelé.

Az öreg úr örömmel ígért mindent; ő is sietni fog vele, hanem hát mondjátok már most meg külön, hogy melyik a Tinka és ki veszi el? hát a Minka melyik s ki a völegénye? nehogy a dispensatió kérésnél, moringolásnál s más hivatalos dolgoknál valami confusió teremjen.

Azok szépen lediktálták neki: Minka megy Kertészyhez; „éljen!“ Tinka pedig Bratanszkyhoz, „Vivát.“

No már most két hét alatt minden rendiben lesz.

Két hét azonban nagy idő. Két hét alatt Minka kezdte észrevenni, hogy Kertészy nagyon szereti a borféléket, Tinka viszont azt tapasztalá, hogy Bratanszky nagyon örömet kártyázik. Aztán Minka eszéből nem tudott az kimenni, hogy Bratanszky milyen szépen táncolja a walczert; — viszont Tinka mindig sohajtván emlékezett rá, hogy milyen pompásan tud Kertészy lovagolni.

Egy este a két menyasszony nagyon szomorú képeket csinált egymásnak.

— Te Minka; kezdé egyszer az egyik : nekem jobban tetszik a te vőlegényed, mint az enyim.

— Te Tinka, én épen úgy vagyok a tieddel.

— Még most rá érnék őket elcserélni.

— Ejnye én is épen azon gondolkoztam. De hátha ők nem állnak rá?

— Óh dehogy nem : ez a férfi nép örül, ha alkalmat lel minél hamarább hűtlenné válni. Bizd csak azt rám. Hanem nagyobb baj a fő fiscus bácsi, az már mindent megiratott; a dispensatiót is kivette a neveinkre.

— Az nem nagy baj; majd rajta megyünk mindaketten, s addig lármázunk, mig elhiszi hogy ő tévesztett el bennünket, már most irasson mindent újra.

No képzelhetni azt a főfiscusi savanyú képet, a mit a gyámapa mivelt, mikor a két gyámleány rajtament azzal a jajveszékeléssel, hogy el van tévesztve a nevük, viszályárul vannak a dispensációk, másikat kell kérni az alispántól.

Az öreg úr szörnyen lamentált, azok még jobban lamentáltak, utoljára sem volt mit

tenni egyéb, mint elmenni az alispánhoz, magára vállalni a tévedést, s új engedélyeket kérni megcserélt nevekkal. Hanem annyi belátása volt az öreg urnak, hogy a régieket sem dobta azért a tűzbe, gondolva, hogy holnap utánig megint változhat a dolog, s újra szükség lehet rájuk.

Azonban a lányok csak megmaradtak a második határozatnál s Minka szerencsésen hozzá ment az uhlánushoz, Tinka pedig a huszárhoz; Bratanszky nem sokára azután kilépett a tisztségből s felesége jószágára vonult gazdálkodni, Kertészyt pedig át tették Olaszországba ott volt három esztendeig. Három évig nem látta egymást a két testvér.

Három év mulva Kertészy is vissza jött Magyarországra, a két nővér sietett egymással találkozni.

— No te Minka; — monda Tinka az első összecsókolózás után bánatos accentussal.

— Óh te Tinka; — felelt az rá hasonló hangsúlyozással.

— Hát hogy vagytok? kérdi amaz felsohajtva.

— Hát ti hogyan? sohajta ez két akkorát.

— Nem bántad-e meg a cserét?

— Óh dehogy nem.

— De még én is.

. . . . Ezzel aztán meg voltak mind a ket-
ten vigasztalva s nem beszéltek többet e
tárgyrul. — Segíteni — fájdalom — nem le-
hetett a dolgon többé.

KATONADOLOG.

Sz * * en történt. A két hét előtt besorozott huszárt nagy hamar szabadossá léptették elő, minthogy írni is tudott. Kapott egy szép piros bőrbe kötött tárczát, azt mingyárt oda is dugta mentéje keblébe s viselte kevélyen, ki-kivette, meg betette egy nap ötvenszer is, pedig még semmi sem volt bele írva.

Pedig hogy szerette volna, ha már irhatna bele valamit; mikor olyan szép plajbász van beledugva; úgy fog, mint a parancsolat.

Egyszer jön a rendelet, hogy nyargalni kell menten Aradra, átvenni ötvenezer töltenyt, elhozni Sz * * re; kíséret hat legény meg egy szabados.

Ki volt boldogabb, mint Szarka Peti, hogy ezt a fontos küldeményt reá bízták; nem is késett, vigyázott mindenre szépen; átvette a töltenyeket, kikutatta a fuvarosok zsebeit, nincse bennök dörzsgyufa, vagy más tüztámasztó szerszám; úton útfélen kioltatta minden emberrel a pipát, a kit elől utól talált, s a mely faluban megháltak, ott az nap nem volt szabad sehol vacsorára főzni; mert puskaapor van a szekereken, azért vigyázzon minden ember.

Meg is érkezett szerencsésen a városon kívül levő löporraktárig, ott a parancsoló tisztnek átszolgáltatta, a mit hozott; minden hiba és hiányosság nélkül; a ládákat leszedték a szekerekről, elrakták a bagazinba; neki kezébe nyomták a félig írott félig nyomtatott papirost, melyben elismerték, hogy minden rendén van.

Szarka Péter ezzel nagy önelégülten indult kifelé a házbul; a löporraktárnak nagy széles kapualja volt, kerek, rovátkos boltozattal; itt megállt; előhúzta kebléből piros külsejű hivataltárczáját, azt szépen kiszabadította hétértü szíjai közül, kivette belőle a plajbászt, azt keresztbe tette a fogai közé; azzal megsimitotta a kitárt tárczát hogy egyenesen álljon, s a falnak

fordult, hogy majd ő ahoz támasztva tárczáját bele írja a réportot.

Hát a mint a falnak fordult, akkor már nem volt mellette sem fal, sem kapu, sem ház; ötöt pedig megkapta valami, mint egy papiros sárkányt, felragadta a levegőbe, olyan magasra, hogy Sz * * városát minden tornyával s a Tiszát minden bárkájával maga alatt látta; azután pedig elkezdte pörgetni, mint az orsót, hogy minden látása hallása elmúlt bele, végtére kényszeríté számtalan bukfenczet és cigánykereket vetni a levegőben, melynek mind addig nem lett vége, míg egyszer fejtetővel a Tiszába nem esett; szerencsére a Tisza fenekén jó mély az iszap, ott nem törhette be a fejét, hanem csak belement a sárba nyakig; onnan kézzel lábbal felküzködte magát a vizsinére, még pedig olyan válogatott szerencsével, hogy épen a sebesen haladó gőzhajó kerekei alá került; ott két kézzel megkapta az egyik kereklapátot, az felemelte valahová, ott talált egy szük lyukat, azon keresztül bebújt valahová, ott szárazat ezett a lábai alatt, felállt, a háta mögött is volt valami, annak neki támaszkodott s nagyot fúj rá.

A plajbász most is ott volt a szájában ke-

resztül téve, a hogy írni akart vele, hanem a piros bugyilláris már vissza volt dugva a keblébe. Ezt valószínűleg az alatt dugta oda vissza, míg a levegőben repült, hogy el ne vesztse.

Egy darabig csak állt ott, mint valaki, a ki a földről az égbe esett, az égből a vízbe hullott, a vízből a gőzhajó kerekére mászott és most itt van.

A gőzösön levők, kik a borzasztó catastrophet látták, a mint a löportár a levegőbe repült, élő és halott tömegekkel laptázva a levegőben, hüledezve fogták körül a csodásan megmenekültet s valószínűleg kérdezgettek tőle sokat, a mire annak nem volt most kedve felelni.

Végre a gőzös kapitányának volt annyi orvosi tudománya, hogy előhozott egy üveg jó féle törkölypálinkát, abból egy pohárral a plajbászson keresztül, a mit semmit hatalom nem volt képes megingatni a huszár fogai között, beletöltött a szájába; vagy háromszor hátba vágta felebaráti szeretettel : erre a huszár egy kicsinyt magához tért : kezdett ráismerni a világra a pálinkaszagról; nagyot lélekzett; egyenesre állt; és azt mondta : „ugyan jó volt.“

— Kell-e még egygyel?

— Kérek alázatossággal.

Még egy pohárral bevágott.

— Még egy hátba ütést instálnék.

Azt is kapott hozzá :

Ezzel aztán egészen magához tért.

— Hát hogy érzi kend magát? kérdé tőle a kapitány, egész érzékeny részvéttel.

A huszár helyre sodorintá bajszát, kiköszörülte torkából a löporfüstöt és iszapot.

— Semmi baj kapitány uram; — egy kis katonadolog volt.

..... Mikor a kis gyerek elesik és megtüti a könyökét, annak szokták azt mondani : „ne sirj kis fiam, katonadolog volt.“

Hanem Szarka Péter vitéz esése már csakugyan beillik katonadolognak.

Ő hat másodperc alatt bejárta a felhőket és a víz fenekét s nem confundálódott bele.

BÍRÓ URAM ITÉLETI.

Egyszer valamelyik nagy alföldi magyar városban, melynek népessége általán értelmes és jó módú volt minden időben, az a különös gondolat kezdett elterjedni, hogy nem jól van az, a midőn harminczezer ember szűrben és ködmenben jár, alig három ezer pedig dolmányban és köpönyegben, még is tizszerannyi ködmenes ember ügyét dolmányos emberek intézik. Hogyan értenék kaputos emberek a szűrös emberek baját, hogy lehetnének igazságosak irántuk? nem is mer előttük a szegény ember igazán szive szerint beszélni; rá sem is hallgatnak azok, mert lenézik őket; a város vagyonával is csak úgy bánnak, mint nagy

urak, a kik nem tudják hogy mi fán terem a forint és a garas?nem pedig, mint jó gazdák, a kik megszokták a takarékossgot; mikor törvénszéket tartanak, akkor deákul beszélnek hogy a parasztos felek ne értsék; s ha végre-hajtani, határtjárni, ókumlálni vannak küldve, mingyárt hintó kell alájuk, a hová ködmenes ember gyalog is eltudna menni, vagy alkalmat várna, ha üres szekér indul valahá

Ez a zúgás morgás addig fészkelődött, hogy egyszer a választó polgárság nyilván-ságosan kimondá, hogy ő nekik ködmenes tanács kell; megalégtették az úri hivatalnokok szolgálatát; próbáljanak már másokkal sze-rencsét; s úgy is lett, hogy a következő tisztu-jításon mind kihagyták a posztóruhás népet, a tanácsból, s választottak helyébe tisztességes földmivelőket, a kik is valójában mind derék, becsületes, fedhetlen életü emberek voltak nem is a fizetésért vállalták el a hivatalt, mert volt nekik miből élni; aztán tudományuk is volt hozzá, mert iskolákat végzettek; nem igen sokat ugyan; de hiszen minek is az embernek olyan sokat tudni a világra? Régi aranymon-dás az, hogy „csekély bölcseséggel kormá-nyozzák a világot.“

Vala pedig azon időben egy átkozott, bonyolódott, összevissza gubanczolt per abban a derék városban, minden birónak ijedelme, minden ügyvédnek gyönyörúsége; a mit közönségesen ilyen czím alatt volt szokás emlegetni: „a kurta kutya contra buglyos kakas.“

Ez volt körülbelöl a rémséges per tartalma: hogy Mácsik Mátyás uram, és Sajtos András uram szomszédok voltak a városban. Mácsik uramnak volt egy kurta kutya, Sajtos uramnak egy buglyos kakasa; egy délután a kurta kutya és a buglyos kakas összevesztek a szeméten; a kakas kivágta a kurta kutya balszemét, a kutya meg elharapta a buglyos kakas jobb lábát, melyik volt már most a hibás, melyik gazdája fizesse a kárt? Mácsik uram tanúi azt állították, hogy a kakas kezdte a zivodást, Sajtos uraméi megesküdték rá, hogy a kutya volt a vétkes. Ebből csunya nagy per támadt; Mácsik uram megverte miatta Sajtos uramnak a fiát, Sajtos uram lekofázta Mácsik uram feleségét, az bedöntötte emennek a kerítését, emez átszórta a rothadt almát annak az udvarára, az utcán egyszer lehasogatták egymás köntösét a nagy huzakodásban, a mezőn ráhajtották egymás marháit a tilosra. Mácsik

uram szappant főzetett, hogy annak a szagával üldözze ki szomszédját a világból; Sajtos uram meg azért is lókörmöt és ökör szarvat égetett az udvarán; ezért meg aztán a többi szomszédok támadtak rájuk, azokkal is összeverekedtek, ezeknek a panaszával megint nagyobbodott a per; utoljára a város is bele avatkozott; a perlekedők a bírákat is megsértették; azok ítéletet hoztak, ezek visszaverték a végrehajtókat, utoljára annyira nőtt a sok kártérítési, becstelenítési, erőszakoskodási, visszaüzési mellékletek miatt a per, hogy egy ember a világért fel nem bírta azt emelni az asztalra.

Próbálgatták is a bírák, mikor már nagyon belé fáradtak, hogy kibékítsék a feleket, hanem az meg épen lehetetlen volt. Ki téríti meg az okozott perköltséget? Mácsik uram három hétig járt fenn Bécsben abban az ügyben, mennyi tömérdeket elköltött ott, a mig végre beszélhetett valamelyik udvari agens sollicitornak a ruhatisztítójával s megértette vele a dolgot: iszonyú pénzbe került az! De Sajtos uramnak meg még több kiadása volt egy budai tabuláris ügyvéd végett, a kinek minden vásár alkalmával küldött fel sajtot, szilvaizt, és tojást, ha azt akkor mind eladta volna, a pénzt

kamatra adta volna, a kamatot mindig a tőkéhez tette volna, annyi sok esztendő alatt milyen nagy capitalis lett volna abból!

Egy szóval a kurta kutya contra buglyos kakas processusnak nem tudott vége szakadni.

Most tehát az új biró választás után az a jó mulatsága volt a hivatalból kimaradt úri rendnek, hogy elvárja, mi tevő lesz az új tanács a hires perrel?

Nem is soká kellett várniok, sem pedig Mácsik és Sajtós uraimékat nem kellett senki-
nek lovalni, mert a mely reggel nemzeti Csonttörő Mihály uramat megerősíték a birói székben, azon napnak délutánján már ott volt nála a két perlekedő férfi; nehogy más legyen az első, a ki az új birót megpróbálja.

Csonttörő Mihály uram nem hiába viselte ezt a nevet, mert valóban derék, természetes csontot törni képes férfi volt, a legjobb idejében, derült, jókedvű orczával : akkor is csak egy magyar nadrágban volt, egy ingre vetkőzve; mert az ezüst gombos ködmen nem szaggatni való.

— Adjon Isten jó napot kegyelmeteknek!
szólt az érkezőkkel kezét fogva; hát eljöttek,

ugyan örülök rajta. Épen most volt a kezembben a pörök. Tessék leülni nálam. Te asszony, hozz egy kulacs bort, meg azt a fehér czipót, azzal a sonkával. Tessék nemzetes uraim : saját termésem. De bizt ezt meg kell kostolni; de biz addig egy szót sem szólunk a perről.

Mácsik uram, Sajtos uram, leültek az asztal mellé, egymásnak hátat fordítva.

— Drága jó bor termett az idén, konyitja a tizennegyedikit, ugy-e bár Mácsik uram? Hát kegyelmed Sajtos uram, nem úgy találja-e? No, hála az atya úr Istennek, hogy valahára még is valamiben egyetértenek. Hisz mindig mondtam én, hogy Mácsik uram, meg Sajtos uram talpig derék, becsületes ember mind a kettő. Hát ez a sonka mit beszél? öt mázsás disznó járt ennek a lábán. Hallom, hogy Sajtos uramnak is szép egy pár hízója van; de Mácsik uramé sem kutya. Aztán a disznótorból ki ne hagyjanak ám.

A két pörös úr most már az asztalnak fordult, s kissé vidámabb orczával felelének Csonttörő Mihály uramnak, hogy mihelyt disznót ölnek, olyan szál kolbászt küldenek neki a mi körül éri a portáját.

— No ennek előre is megisszuk az áldomását, koczczincunk egymással egyet.

A két úr összeüté poharait a biróéval, de még egymással nem.

— Hát odahaza mit csinálnak az apróságok? Mácsik uramnak ugyan szép eladó lyánya van már. Megüljük ám annak a lakodalmat; tudok én annak majd völegényt derekat. Hát Sajtos uram fia kitanulta-e már a debreczeni collegiumot? máshova ne vigye ám káplánnak, mert innen vasfogóval sem eresztjük.

A két úr e szóra kedvencz témájába jött bele; egyik a lányáról, másik a fiáról annyi sok szépet jót tudott elmondani, hogy annak késő estig nem szakadt vége, annyival is inkább hogy Csonttörő Mihály uram is segítette szaporítani a jó szót; a kulacs e közben kétszer is kiürült, harmadszor is megtelt : a pörlekedő felek utoljára resteltek belőle a pohárba töltögetni, hanem egymás után ittak, később egymás egészségére ittak, utoljára összeöllekeztek, megcsókolták egymást; megesküdtek, hogy soha sem volt nekik egymással semmi nemű bajuk, csak a gonosz szomszédok, meg a prókátorok tüzelték őket egymás ellen. Végtére parolát csaptak egymás tenye-

rébe, hogy mihelyt Mácsik uram lyánya arra való lesz, Sajtós uram fiát pedig fárához segíthetik, rögtön összeadják őket.

Csonttörő uram lesz a kérő násznagy, Baki notárus uram a kiadó.

Éjfél felé volt az idő, mire a két peres férfi kibotorkázott a bíró házából. Karon fogva, s vállalkat összevetve távoznak a nagy konyhán keresztül, a hol biróné asszonyom épen kenyér alá fütötte a kemenczét.

— Nini! kérdezé a bíró. Hát a perrel mi történjék?

— A kurtakutya perrel? szólt Mácsik uram nevetve : hát tudja mit nemzetes bíró uram ; épen kenyér alá füt biróné asszonyom, ni . . .

. . . . — Jó lesz neki kemenczefütőnek ! egészíté ki kaczagva Sajtós uram az elmés ötletet ; s egy percz mulva ott lobogott a kemenczében az egész kurtakutya, buglyos kakas processus ; nem maradt meg belőle egy lap sem ereklyének az utókor számára.

Mácsik Máttyás és Sajtós András uraimék aztán nagy danolással mentek végig az utcán, minden utca szögletnél megállván csókolózni ; egy baktort, ki beakarta őket kíséreni a városházához, szinte addig csókolgattak, míg a nya-

valyás ott hagyta nekik a szürét és elszaladt, s miután vagy négy házhoz bekopogtattak, azt vélve hogy otthon vannak, csakugyan szerencsésen eligazodtak hazáig, s ott addig búcsúztak egymástól, míg rájuk virradt a reggel.

Azontul aztán soh sem volt nekik egymással semmi bajuk.

Csonttörő Mihály uram pediglen más nap plena sessione következő ítéletet mondott a jegyző tolla alá :

„In causa Mácsik Mátyás, contra Sajtos András e máí napon és esztendőben deliberatum est : quod“

„Ki mit kapott, viselje tisztességgel, ki mit szenvedett, tőrje el emberséggel; senki sem tartozik a másiknak semmivel : minket pedig örizzen meg minden perpatvartol a mennybéli Felség

És a pörös felek minden prokátor bámulátára meg nyugodtak az ítéletben.

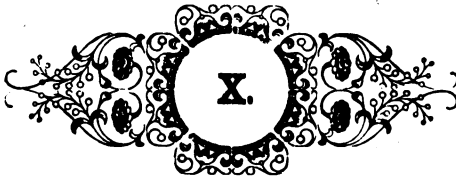
Csonttörő Mihály uram ezentúl is derék erélyes bírāja maradt az érdeemes városnak, ki is látva azt, hogy semmire sincs olyan nagy szüksége a községnek, mint fára, és hogy a sok hivatalnoknak is hasznos foglalkozást ad-

jon, kiküldte őket valamennyit a pusztákra, a homokba, fát ültetni.

Vagy két hétig elültettek egy néhány millió fát, hanem akkor már kezdtek egy kicsinyt remonstrálni biró uramnak, hogy hiszen jó dolog ez a faültetés, de adjon már valami más dolgot is, mert ebből csak nem telhetik ki az esztendő.

Jöttek még hozzá a catastralis, urbarialis s más fatalis ügyek; a mik sok fejtörést kívántak, melynél fogva két heti interregnum után Csonttörő Mihály uram jónak látta az egész ködmenes magistratussal egyben tisztességgel resignálni s visszadni a hivatalviselés terhét a tintás újjú osztálynak saját jó kedvéből.

Hanem azért rövid uralkodása emlékeül maig is diszlenek, az általa ültetett roppant homoki erdők s él a nagybecsü adoma a kulacsborral ketté vágott gordiusi csomó fölül. Adjon az Isten sok hosszú pernek ilyen vidám véget.

A KASSAI BÍRÓ.

(Korrajjz.)

..... Ugyanebben az esztendőben történt vala az, hogy város birájának az öreg Késmárki Tóbiás helyébe a száz választó polgárok, úgymint negyvenöten a magyarokbul, negyvenen a németekbul, és tizenöten a vendusokból, tanácstétel után Doránczius Mihály uramat ő kegyelmet választák el közakarattal, mint a ki nagy tudományu és mind azon idő kig fedhetlen kegyes életü ember vala és mindenki által is becsülteték.

A száz polgárok ezt tévén szép proccessióval kimenének a fürmenderek és a conrector ő kegyelmeik vezetése mellet a kapun kívül levő temetőbe, a holott az egész föld be vala hintve

szalmával vastagon; vizkereszt napja levén, a mikor tudniillik hideg vagyon, és az ember lába megfázik a tanácskozásban.

Szokás vala pedig, hogy az újan választott bírót mindig a temetőkertben avassák be az ő hivatalába; a holott az emberi elmét legkevesbé háborgatják a világi hivalkodásnak gondjai; sőt annál inkább figyelmeztetik a körül domborodó sirhalmok, hogy egyedül az igazság és jó cselekedet maradandó a földön, más minden elmulik és porrá lészen.

Azért is minden muzsika nélkül jön ezen actusra a temetőkertig az újan választott bíró a volt főbíró és tanácsbeliek kíséretében, s megállván a temető ajtón belől; oda várja az őt köszönteni jövő czéhek előljáróit.

Kik is mindnyájan a maguk mesterségeik jeleivel járulván eléje, egyenkint felköszönték az új bírót, de semmi ajándékot nem adának neki, hanem csak megmutaták azokat előtte és ismét tovább vitték. Tudniillik, hogy azokat elébb meg kell érdemelni.

Ugyanis jövének legelőbb a molnárok; szép fehér megszelt kenyeret hozván eléje és mondanak :

„Ilyen szép fehér kenyérrel fogunk mi tégedet táplálni, ha hűséges bíránk leszel.“

Ugyanazt mondták előtte a vinczellérek, kik akkor igen gazdag czéhet alkotának; egy hor-dó piros bort mutatván eléje

Szinte a takácsok, szücsök, és vargák, mindnyájan a maguk remekeivel, szép fehér sávolyos vászonnal, patyolattal, bundás prém-mel és kivarrott sarukkal kecsegtették az új bírót, ha városukhoz mindenha hűséges lészen.

Utoljára maradának az ácsok; a kik egy újdonatú szekeret, melybe hat ló vala be-fogva, vezetének az új bíró elé; a szekér pe-dig rakva volt símára faragott fával.

És a midőn az ácsok czéhmestere a bíró elé ért, azt monda neki :

„Ime ebből a szép gyertyánfából rakunk te neked máglyát, hogy azon megégessünk, ha bennünket elárulsz.“

Szokás vala pedig ez Kassa városában bíró választások alkalmával és senki meg nem üt-közék azon.

Mert olyan gyászos időkjárának felettünk, a midőn tüzzel vassal kelle vala védni városunkat háromféle nemzetbeli ellenség ellen; negyedik-nek számíthatók a m a r t a l ó c z o k a t, úgy mint

kik keresztyénekből lettek törökké s éjszaka száguldozván, fiatal leányokat és gyermekeket ragadoztak el, pénzért eladván őket a töröknek, ötödiknek vettük a városban lappangó gonosztevőket, hatodiknak a fertelmes pestist, mely annyiszor meglátogató a várost; hetediknek pedig a mi ösellenségünket, a pokolbeli roszt, kinek fejét törje meg a megváltó Jézus

A város birájának tehát ezen idők szerint hét rendbeli ellenségtől kelle oltalmazni a várost, hogy azok mind annak kapuin kívül maradjanak : e végett sok ostromot kiállani, éjjel nappal buzogányos kézzel őriztetni a falakat gonosztevőket megköveztetni, vagy a „hárum pálczárum“ büntetéssel fenyítettetni; kalmárok árúit, a mit a városba behoztak, füstben, lúgban tisztittatni; vallási viszálykodásokat elfordítani, és a sátán incselkedéseit kikerülni, hogy ítéleteiben mindenkor igazságos légyen, és sem ajándékért, sem szívbeli indulat miatt olyan ítéletet ne mondjon, a mi az egekre kiált és a pokolban tapsolnak rajta.

Nem is aggódott azon senki sem, hogy Doránczius uram ő kegyelme olyan bírása lészen a városnak, a kin semmi makula meg nem látszik, mert jámbor istenfélő embernek ismer-

ték mindenha, a kiről nem tudott senki semmiféle rosztat mondani.

Annakokáért a temetőben történt szokásos beavatás után nagy örömmel és szép proceszióval visszavivék ő kegyelmét a tanácsház teremébe, a holott is a nagy bársony zsellyeszékbe beültetvén, négy senátor a zsellyeszéket négy lábánál fogva felemelé, mi közben a város trombitásai tárogatók fuvása és a tábori dobok verése mellett diadalmas muzsikát hangoztatának, a jelenlevő népség pedig háromszoros vivátot kiáltott; a mely után ismét az egész tanács ünnepélyes járással mene a templomokba, úgymint a protestansokéba és római catholikusokéba s mindenütt Te Deumot énekelve buzgósággal s hallgatva egy magyar és egy német prédikációt, a bíró házához visszatért, nagy vendégséget ülven, mely felett a kántorok vezetése alatt tartott minden valásbeli énekkarok gyönyörűséges harmoniákat zengedezének; este felé pedig szurok serpenyők gyújtattak meg a bástyák szegletein s még a taraczkok is elsüttetének.

Nem is bánta meg sokáig Kassa városa, hogy a biróválasztás napján ennyi, meg annyi akó bort és dito sert megivott nagy örömmel,

mert Doranczius uram ő kegyelme minden ügyet és bajt úgy eltuda intézni rendén, hogy senkinek semmi panasza sem lehet.

Történt azonban, hogy éppen Petri és Pauli napján este későn, két városbeli darabontok, ugymint Wurmdrucker és Kebluska névszerint, a kik az utczákon való patrolyozásra valának kirendeltetve, a mint a török árestomnak neveztetett nagy épület mellett bekanyarodnának, egy fekete köpönyegbe burkolózott alakot látának hirtelen egy házból kijönni, mely őket észrevévén, gyorsan a kapu alá húzta magát, mintegy elbújni törekedvén előlük.

Rendelet levén pedig kiadatra, hogy minden, akár jó akár rossz lélek, a ki este a kapuzárás órája után, a mit a nagy toronyból kürtökkel hirül adnak, lámpás nélkül jön ki az utczára, vagy a nélkül járkal a városban, elfogassék és éjszakára a közelebbi örállomáson bezárassék, reggel pedig fizessen egy talért, ha úr, — felet, ha szegény ember; — ha nincs neki, üdvösségesen meglapátoltassék.

A két darabont tehát megakará állítani a szemközt talált éjjeli járkalót; Wurmdrucker-nél ugyanis levén egy papiros hártýából ké-

szült lámpa, a mit össze lehet nyomni, azt előre tartá, hogy a physionomiájába lásson, Kebluska pedig neki feszíté az alabárdot; rákiáltván erős szóval: „ki vagy? Wer da? Chto szí?“ hogy minden nyelven megértse.

De a megszólított semmiféle nyelven nem válaszolt, hanem volt nála egy hosszú pálcza, azzal úgy kivágta Wurmdrucker kezéből a papiros lámpást, hogy az összevissza szakadt s odább akart futni; a Kebluska azonban úgy döfött hozzá, hogy az alabárd hegye a köpönyegén keresztül a ház kapujába hatolt s eként odaszegezte a futamodót, a kit aztán a két darabont megfogott és kezeit hátra kötözve, úgy hajtott maga előtt a török árestom mellett levő silbakig, ott pedig belökék őt abba a sötét kamarába, a melyben a hamut szokták tartani.

Az elfogott kószáló nem akará megmondani, hogy kinek híják, a darabontoknak pedig lámpásuk nem levén, nem láthatták meg az arcját; hanem egyre kérte őket és könyörgött, hogy bocsássák szabadon, ennyi meg ennyi pénzt ad nekik érte.

A darabontok erre még jobban megijedének; azt hitték, hogy tán valami gonosz kémet fogtak el s semmi kincsért ki nem bocsá-

tották volna reggelig kezeik közül, még nagyobb jutalmat remélve, ha öt reggel a bírónak által adják. Ha az száz aranyat ígért nekik, ők bizonyosnak hitték, hogy a bíró kétszázzal fogja jutalmazni; reggel azután kibocsáták a foglyot, hogy majd viszik a bíróhoz, s ime ki volt a fogoly? . . . Maga a bíró.

Nesze nektek kétszáz arany! A két darabotnak szeme szája elállt az ijedségtől; azt sem tudták hirtelenében, mit mondjanak? Doránczius uram semmit sem szólt nekik, hanem sietett haza, s még azon a napon a két darabot valami hitvány praetextus alatt; talán garázdálkodás, vagy szitkozódás vádjából befogták, betették a Pontius Pilátusról neveztetett börtönbe, a holott a míg Doránczius uram bíró marad, bizonyosan ott fogja vala őket felejtteni.

Erről a titokról tehát nem tuda meg senki az idő szerint semmit; olyan jól el vala az téve, mintha a temetőbe volna eltemetve.

Vala pedig akkoriban Kassa városában egy gazdag mészáros mester, a kit Sándor Istvának neveztek, a kinek két háza is volt, egyik a hóstádban, másik az apothéka mellett, melynek nem vala teteje, hanem az egész tető he-

lyett téglákból hegyes kúpja volt építve, mint valami egyiptomi pyramis. Az egész főpiacon akkoriban mind így valának építve a házak, hegyes kúpokkal, a quadrát faragott kövek ólommal egymáshoz öntve s vas kapcsokkal összefoglalva.

Ennek a gazdag mészárosnak volt egyetlen egy fia, József, a ki szinte mészáros mesterségen nevelkedett és már remekelt is, még pedig emberségesen, mert az első ütésre leüté a tulkot, s nem fizetett egy aranyat sem a további ütésekért.

József igen derék, jó termetű legény volt, vitézségre, bátorságra nem engedett senkinek sem a vele egykoruak közül; a kopjaszúrásnál mindig ő maradt a nyeregben, s a hushagyói lud fejét is mindig ő vitte el magával. A mellett jámbor szorgalmatos ifju volt; eljárt a templomba mindig s az éneke kihallatszott az egész gyülekezet közül. Szerette és becsülte is minden ember és soha sem mondhatta senki, hogy neki avagy csak egy fél lattal is kevesebbet adott a fonton, mint illett.

Mikorön ez a József letette az ő mesteri remekét; az apja azt mondá neki: „eredj fiam, arravaló vagy már, tekints széllyel a városban:

keress magadnak egy hozzád illő feleséget; ne nézz vagyonna, gazdagságra, mint inkább jó szivre és tiszta lélekre; ezt a kettőt minden ember maga hozza a házhoz, a többit az Isten adja.“

József akkor megvallá apjának, hogy ő már választott is magának egy derék, szép hajadon leányzót; a ki Eperjesről való árva leány, valami Katharina nevezetű, kinek apja és anyja meghalván, egy itten lakó nénjéhez jött fel; annak ohajtaná ő árvasága napjait megrövidíteni.

Az öreg Sándor István maga is ismeré személyében a leányt és nevelő nénjét is; kegyes jó lélek volt mind a kettő; különösen Katharina olyan szelid és szemérmes teremtés, hogy nem is lehet rá nézni a nélkül, hogy az ember nyájas vonzódást ne érezzen iránta.

Az az egy hibája volt csupán, hogy olyan sápadt volt. Ezen a bajon pedig minden idegen leányzónak keresztül kelle esni, a ki Kassára jött lakni más vidékről; mert a város levegőjében, vagy ivóvizeiben volt valami, a mitől az idegen fehér személyek azt a halavány színt kapták, a mit csakugyan „kassai színnek“ neveztek elfelölük. És ettől nem is me-

nekültek meg más különben, mintha Kassáról ismét más vidékre mentek, vagy pedig, hogy ha férjhez mentek.

Nem volt tehát olyan nagy baj Katharina arcának kassai színe, mihelyt József atyja bele egyezék, hogy fia öt nőül vegye. Lakodalmom után, vagy azután majd elmulik az magába s az új asszony csak oly piros lesz, mint a többi deli szép kassai menyecskék.

József el is küldé mingyárt Katharina néjéhez násznagyait; s nem sokára megtörtént közöttük a jegyváltás és kitüzeték a menyegző határnapja, úgymint Vincentius előtt való vásárnapra.

Elérkezék a menyegző napja, meg is tartatték egész czeremoniával; a menyasszony néjje házától négy lovas szekéren, még pedig daruforgók és tarkakeszkenők levén a lovak fejében, hordoztaték a szentegyházig, s onnan a völgy házáig, a város minden föbb utczáit végig járva nagy muzsika szóval; minden ifju ember, a ki csak látá a menyasszonyt a pántlikás szekéren ülve, mosolyogva mondá magában: „milyen kassai színe van.“

Katharina ez napon még halaványabb volt, mint máskor; szomorúsága, elfogódottsága a

templomban is észrevehető volt rajta. Egyre sírt, ha a völegénye megfogta a kezét, s félelmesen huzódzott tőle. Sapadtság, félelem, sírás, mind illik a menyasszonynak; azért azon senki sem ütközött meg.

Este a táncz után, mikor következik az a czeremonia, hogy a menyasszonyt és a völegényt az ő ágyas házukba kísérik, a vőfély megfogá Katharina kezét, előtte két ifju legény, kardosan, fáklyákkal, utána két nyoszolyólyány a völegénynyel; a muzsikások elkezdének valami csendes andalgó melódiát; melynek zengésénél a két fáklyás ifju és a két nyoszolyólyány körültánczolák a völegényt és menyasszonyt, mintha azzal is jobban egymáshoz akarnák őket fűzni; mindaddig, míg a háló szobába értek, ott is még egyszer körül lejtének, férfi férfi kezét, leány leányét fogva, azal egyszerre kisuhantak az ajtón, melyet becsuktak maguk után, egyedül hagyva az ifju párt; a zene még tovább szólt odakinn, mindig halkabban, mindig csendesebben, végre alig hallhatóan, mintha a boldogok suttogásait akarná utánozni.

Mikor pedig a völegény és a menyasszony egyedül maradtak a szobában; Katharina hir-

telen letépte fejről a menyasszonyi koszorút és kétségbeesve szakítá azt össze, s aztán felnyitá az udvarra szolgáló ablakot és kiugrott rajta.

Az elbámult völegény az első meglepetés miatt azt sem tudta, mit csináljon, de a mint utána nézett a leánynak s látta, hogy az egyenesen a kerekas kút felé fut, ő is hirtelen utána rohant s épen csak akkor kapta meg, mikor már a leány fél testével a kút kámváján alá hajolt, hogy magát abba elölje

József át szoritá izmos karjaival a leányzót, hogy az semmi kárt ne tehessen magában; s aggódva kérdezé, mi baja? miért akar ő tőle elfutni? a leány eleinte csak ezt nyögte egyre, hogy engedje őt meghalni; de miután a völegény ezt semmikép nem akarta megengedni; monda azután neki a leány olyan gyónásokat, hogy József hajaszálai álltak bele az ég felé, s mire mindent megmondott neki a leány, el is ájult, úgy feküdt le völegénye lábai elé.

Odabenn pedig a tánczos házban most is zengett az andalgó, mely boldog szerelmesek suttogását utánozza: deli szüzek, derék ifjak egyre jártak és daloltak:

„Járjunk, járjunk dali tánczot,
 Fűzzünk, fűzzünk rózsza lánczot.
 Menyasszonynak vőlegénynek
 Kösse őket össze.

.

A házasságból nem lett semmi. Katharinát félholtan vitték haza nénjéhez, a násznép szét futott ijedten. József pedig nem szólt senkinek egy szót is a felöl, hogy mit mondott neki Katharina, hanem felült a lovára, egyik kezébe fogta furkos botját, másikba lobogós kopjáját s kilovagolt a biró háza elé.

Ott a nyeregből megzörgette a kopja nyelével a kaput s így kiáltott az egész nép halatára.

— Hallod-e Doránczius Mihály? Én vagyok itt Sándor József; lovon ülök, kopja és fustély a kezemben. Ülj fel te is a lovadra, ha ember vagy, fogd kópjádát, buzogányodat s jere ki velem a sikra; ott harczoljunk meg egymással; te tudod mért? de nem mondogatsz senkinek. Itéljen köztünk az Isten.

Hallatlan merészség volt ez; hogy egy polgár párviadalra hívja fel, kopjaszurásra, buzogány verésre magát a város biráját; a nép bámulva hallá azt; de még jobban bámult

azon, hogy a bíró Doránczius nem csak hogy nem üldözteté a vakmerő ifjut, sőt azt mondá a darabontoknak, hogy hagyják őt menni békével, mert bizonyosan meg van háborodva.

Sándor József pedig, hogy Doranczius nem jött ki a házból vele Isten nevében meg verekedni; fogott egy hólyaglámpást, azt felakasztá kopjája hegyére, mellé egy rongyos ködment és nadrágot akasztott, s azzal a kopját vállára vetve, úgy lovagolt végig a városon, minden utca szögleten elkiáltva :

— Ifjak, vének! ki látta közületek azt a Doránczius Mihályt, a kit én keresek lámpással. Mondja meg, a ki látta, hová lett?

Valának pedig a nép között mindenütt pajkos hetyke legények, a kik e csufondáros kérdésre gúnyos feleleteket adtak.

„Én láttam; most bújt be egy egérlyukba, csak a sarkantyúja látszik ki belőle.“

„Én láttam; felöltözött asszonyruhába, szalonnát árul a piaczon a kofák között.“

„Ne bántsd Józsi; — kiálta más; a kályha mögött ül, fél hogy megfázik, ha kijön.“

„De bizony jönne az; — szólt a negyedik;

— de anyja nem ereszti, czérnát kell neki gombolygatni.“

„Jön az mingyárt, csak a kopjáját keresi, de tyukok ülnek rajta s nem meri őket elhajtani, fél hogy megcsípi a kakas.“

„Hagyjátok! betegen fekszik; tegnap megcsípte a szúnyog.“

Ez a csúfolódás így ment utczáról utczára; akkori szokás szerint ez levén a módja a helyt állni nem akaró kihivott fél megtorlásának; és még is csodálni lehetett, hogy Doránczius Mihály sem elő nem jött, hogy a csúfot tevő ifjúval megverekedjék, sem érte nem küldött, hogy őt meg fogassa, pedig mind a kettőt tehetette volna, mert maga is izmos erős férfi volt; másfelől a város főbírája. A helyett azt mondá, hogy engedjék az ifju Sándort békével járni, a merre neki tetszik.

Később azonban, hogy József fejéből kissé kipárolgott az első düh mámora, eszébe vette, hogy ilyen bántások után nem jó neki megnyugodni egy olyan hatalmas ellenség kegyelmében, s egy éjszaka alattomban megszökék a városból, még apja sem tudta meg, hová lett?

.
Azonban haladt az idő : Katharina egyre

halaványabb lett és nem segített rajta semmi medicina. Egyszer azután kiderült az egész baleset titka.

Épen áldozó csötörtök előtti napon éjszaka a két órai kürtölés után az éji őr egy palástba burkolódott asszonyi alakot vett észre, ki a falak mellett huzódva sietett a város árka felé. Az őr nyomban követte az alakot s látá, hogy a mint a fehérchseléd az árokhoz érkezik, valami bepórlált dolgot leteve a földre, s azután ásót vön elő s elkezde ottan ásni.

Miután jó mély gödröt vájt volna, akkor letérdelt ama csendesen fekvő tárgy mellé és ráborulva arczczal elkezde keservesen sírni. Azonban mingyárt elhagyta a sirást s félénken széttékinte, ha nincsen-e közel valaki?

Ekkor az éjjeli őr odament hozzá és megragadá a személy kezét, erősen ráivalva, hogy mit csinál itt?

A leány rögtön hanyatt esett és elájult, nem tudott neki felelni; hanem az előtti fekvő tárgy nyilván hirdeté, hogy mit cselekvék? Egy kisded maszülött csecsemő volt az; szép gömbölyü arczzú gyermek, csakhogy már halottan és megdermedve.

Nem volt rajta nagyobb seb, csak épen

egy gombostűnek a szurása a szive táján, nem is volt több vér fehér ruhácskáján, mint épen csak egy csepp; és az elég volt rá; hogy az ártatlan meghaljon.

Az éji őr lármájára odafutott emberek, nagy szörnyüködve ismerék meg a gyermekgyilkos anyában Katharinát, Sándor József egykori menyasszonyát; ki a menyegző éjszakáján bizonyosan azért futott el a lakodalmas háztól, mert nem akarta ezt a becsületes embert gonoszul megcsalni.

Ott mingyárt megköték a leány kezeit s nyakába akasztva halott csecsemőjét, bevivék őt az árestomba és másnap mingyárt hozzá kezdének a vallatásához.

A leány nem tagadott semmit: ő maga gyilkolta meg gyermekét, s elakarta azt temetni, hogy gyalázat ne érje miatta. Nem is mentette magát semmivel; még csak nem is sírt, sem kegyelemért nem könyörgött. Csupán azt nem lehetett kivenni belőle, hogy ki volt gyermekének atyja? Ezt állhatatosan elhallgatá és kész volt érte a hármastorturát kiállani.

Doránczius Mihály bíró volt az elnök a törvényszéknél, mely kimondta a bünösre a sententiát, hogy ez Isten ellen való bűn azon

büntetéssel toroltassék meg, mely meg vagyon írva a város törvény könyvében, azon módon, minden kivétel nélkül.

Ember emlékezetére nem történt ilyen büns eset e mi városunkban, annak okáért maga a nép sem tudott semmit a kivégeztetés módja felől s e végett tenger sokaság gyülekezett a kivégeztetés napján a vesztő helyre, meglátandó; hogyan ölik meg azt, a ki gyermekét meggyilkolta?

Én is ott voltam, nem is fogom soha elfelejteni azt a látványt; de nem is mennék oda még egyszer megnézni, ha nekem igérnék a kassai hostádot.

Künn a vesztőfa alatt egy hosszú verem volt ásva, mintegy singnyi mélységre, a mellett álltak két felül a hóhér legények.

Ebbe a verembe fektették bele a Katharínát hanyatt, úgy hogy a feje a veremből ki állt mintha ágyban fekünnék szépen.

Azután a kezeit és lábait erős czövekekkel lekötözék a verem fenekéhez, mely ugymint neki sirgödrül fog szolgálni.

Akkor a hóhérmester egy vastag karót hegyével oda tett a Katharina szive fölé s ott tartotta azt mind addig, míg a hóhér legények

földdel megtölték az egész vermet, hogy utoljára csak a leány feje látszott ki abból.

És midőn nem látszott ki belőle egyéb a sápadt arcú főnél, akkor oda lépett hozzá a tisztelendő lelkész s letérdelve mellé, felszólítá őt lelke üdvösségére, bűneinek bocsánatára; hogy gyónják meg előtte igazán és mondjon meg neki mindeneket, a mik még szivét terhelik, mert ime mind a két lábával a a sírban vagyon már.

A földből kilátszó fő szomorúan tekinté széljel maga körül kétszer háromszor is, mintha várna valakire, mintha azt hinné, hogy e végső pillanatban megfog jelenni az, a kinek őt meg kell mentenie és hogy azután nem láta senkit jöni szabadítására, két nehéz könnycsepp szakadt ki szeméből, s végig gördülve halavány orcáján, lecseppent a földre, mely álláig ért már. — Akkor azt rebegé az élve eltemetett, hogy megakar gyónni mindent; még pedig nem csupán titokban, hanem úgy, hogy az egész világ meghallja azt.

És azon kezdé, hogy gyermekének, kit ő oly kegyetlenül megfosztott ifju életétől, atyja nem más, mint Doránczius Mihály, a bíró. . . .

Ő volt az, ki ördögi mesterségekkel elcsá-

bítá az ártatlan leány szivét, hogy a midőn őt látja és beszélni hallja, magáról egészen elfelejtkezzék! ő járt éjszakánkint, a sátán, a sötétség fejedelme által segítve a Katharina házához, kit ördögi italokkal megvesztegetett, s önlelkéből kiforgatott; ott egyszer meg is ragadták őt a városi darabontok, névszerint Wurmdrucker és Hebluska, kiket Doranczius, hogy ellene ki ne mondjanak valamit, a Pontius Pilátus börtönébe záratott, maig is ott penészednek. E miatt szökött el Katharina Sándor Józseftől menyegzője éjszakáján és azután sokszor könyörgött Doránczius Mihálynak, hogy ne engedje őt kétségbe esni, hanem ha szerencsétlenné tette, vegye nőül, kit is mind akkorig igen nagyon szeretett. Hanem Doránczius mindig csak kifogásokat tett előtte, és midőn már nem leheté titkolni a legnagyobb gyalázatot, akkor ördögi sugallatból azt tanácslá Katharinának, hogy a mint gyermeke megszületik, azt ölje meg és temesse el. A hogy e bünös tetten kapták a lyánt, azzal biztatá őt megrontója, hogy csak őt el ne árulja, az utolsó pillanatban is meg fogja szabadítani. És ime az utolsó pillanat már jelen van, Doránczius pedig otthon örül ő magában, hogy

gonosztettének egyetlen tanuját örökre elhallgattatják. Azért legyen felfedve a mit vétett és ítéljen fölötte Isten, a hogy ő fölötte, szegény bűnös leánya fölött fog ítélni.

Minden ember borzadva hallá e szavakat, és senki sem vala ott, a ki meg ne siratta volna a nyomorult leányzót s átkot ne mondott volna megrontójára.

Akkor pedig megvigasztalá őt a lelkész, Isten véghetetlen irgalmasságába ajánlva nyomorult lelkét s kendőjével letakará annak fejét, hogy ne lássa, a mik azontul történni fognak.

Mert a hóhérmester most kihúzta a karót, mely a földön keresztül az eltemetett leány szíve tájékát jegyezé s egy hosszú izzó vas czöveket véve ki a parázsos serpenyőből, azt a karó helyén keresztül lebocsátá. Egy hóhér legény két kézre fogott pörölylyel ráütött a vas czövekre, másik kettő hirtelen egy teknő földdel betakarata a leányzó fejét; de még is hallatszott a föld alól egy szivszaggató sikoltás s az egész sirhalom földé még azután kétszer háromszor megemelkedett, hogy azt irtózat volt látni; miglen a többi bakó legények egész magas halmot

nem hánytak föléje, s lábaikkal jól le nem taposták, mely után csöndes maradt a sír; sem hang nem jött fel belőle, sem a föld nem mozgott meg rajta.

Innen azonban a népség nagy átkozódva ment Doránczius Mihály lakára, kit hogyha akkor a Fürmenderek oltalmuk alá nem vesznek, talán nyomban széljel téptek volna.

Igy azonban a sindycusok kötelessége lett ellene a pert megindítani, úgymint csábitás, ördögösség és gyilkossági részvétel miatt.

Doranczius eleinte makacsul tagadott mindent, hanem a mint a börtönből kiszabadított Wurmdrucker és Kebluska ellene vallottak, hogy ott fogták őt meg, midőn éjjel a Katharina házából kijött; kezdé észrevenni, hogy ügyei rossz fordulatot vesznek, a végett saját bőrének megmentésére azt a gonosz praktikát gondolta ki, hogy az ugyanakkor, Eperjesen táborozó Wallonok kapitányának titokban izenetet küldött, hogy ha éjszaka lejönne Kassa alá, a forrói kapu alá kerülve, azt nyitva találná maga előtt s eként az egész várost elfoglalhatná.

De meghiusította ebeli szándékát a min-
 ható, mert ugyanazon Sándor József, ki a vá-
 rosbul miatta elszökött, s innen János Zsig-
 mond katonái közé állott s ott hadnagyságig
 vitte a dolgát, kémei által: hirt kapván a
 Wallonok szándékáról, nosza lóhalálában To-
 kajból ötszáz hajdúkkal Kassa alá vágatott s
 épen csak akkora ért oda, midőn a Wallonok
 már a kapun betolakodtak a városba.

Ott kegyetlen dühös viadal támada a Wal-
 lonok és kuruczok között; amazok egy ágyut
 is hoztak magukkal, s a zöld kut sarkánál
 elsánczolva magukat szekerekkel, kegyetlen
 lövöldözést támasztottak a város ellen s a
 kurucz vitézek soraira; egy golyóbis a nagy
 templom főbejárását is érte, azonban a Sándor
 József mind jobban megbiztatva vitézeit vég-
 tére megbontá soraikat s ágyujukat is elvevé
 tőlük, úgy veré ki nagy vérontással a város-
 ból. Ha sötét nem lett volna, s a rémült la-
 kosságnak ideje marad bírója árulása után
 rendbeszedni magát s József segítségére
 sietni, bizony egy sem menekült volna meg
 közülök.

Maga Doránczius Mihály, midőn szökni

akart volna, elfogatott s kivilágosodott rá az egész árulás.

Vala pedig akkor épen egy esztendeje annak, hogy öt megválaszták bíróul és felavatták a temető kertben.

Ismét előjövének tehát az ácsok a hat lovas szekérrel és abból a szép fehér gyertyánfából raktak máglyát a temetőkert előtt és azon megégeték vala Doranczius Mihályt, a hogy megmondattott neki előre.

A forrói kaput pedig a gyászeset emlékére azonnal befalazták és kettős sánczot huztak eléje, vizárokkal, hogy soha többet senki azon be ne járjon.

Sándor József ez eset után imét megtelepedett Kassa városában, és sokáig elélt vén ember lett belőle, de soha meg nem házasodék.

Azt is beszélték későbbben, hogy a Katharina holttestét egy éjszaka felvették alattomban a vesztőhely alatti sirbol, s eltemették más istenes helyre, a mit senki sem ismert azon kívül, a ki eltemette.

Igaz volt-e, vagy pedig nem? azt senki sem tudhatja már, mert a mi a föld alatt van, az a

sötét földnek titka, a mindenható úr Isten tudhatja csak, mi következik azután a mi szegény városunkra és százszorta boldogtalanabb országunkra, a kit őrizzen meg ő kegyelmes oltalma!

Tartalom.

	Lap
Százszorszépek	1
A láthatlan seb	30
Faustina	52
Régi hű szerető	60
A kénytelen mulatság	72
Jordaki feje	93
Cseréljünk völegényt	109
Katonadolog	118
Biró uram ítéleti	123
A kassai biró	133
